

DEVLET PLANLAMA TEŞKİLATI MÜSTEŞARLIĞI

TÜRKİYE'NİN ÜYELİĞİNİN AB'YE MUHTEMEL ETKİLERİ

Kasım 2004

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ	1
A- HUKUKİ DURUM	4
1. Türkiye-AB İlişkileri	4
B- SİYASİ KONULAR	7
1. Siyasi Kriterlere Uyum ve Uygulama Hususu	7
2. AB Karar alma Mekanizmalarında Türkiye'nin Ağırlığı	10
3. Türkiye'nin Üyelikinin AB'nin Küresel Bir Güç Olmasına Katkısı	12
4. Türkiye'nin Üyelikinin AB'nin Terörle Mücadele Kapasitesine Katkısı	14
5. Türkiye'nin AB'ye Üyelikinin Kıbrıs Sorununun Çözümüne Katkısı	15
C- EKONOMİK KONULAR	17
1. Ekonomik Kriterlere Uyum Durumu	17
2. Üyelik Sürecinde Türkiye'nin Ekonomik Performansının Artışıyla Birlikte Üye Ülkelerle Arasındaki Gelişmişlik Farkının Azalması	20
3. Türkiye ile AB'nin Ekonomik Entegrasyonu	23
4. Türkiye'nin AB'ye Getireceği Bütçesel Yük	28
5. AB İç Pazarının Genişlemesi ve Ortak Yasal ve Ekonomik Ortamda AB Firmalarının Avantaj Sağlaması	33
6. Türkiye'nin Genç ve Eğitimli Nüfusunun AB Ekonomisine Katkısı	36
7. İşçilerin Serbest Dolaşımı ve AB Ülkelerine Türkiye'den Göç Durumu	39
D- SOSYAL ve KÜLTÜREL KONULAR	41
1. Türkiye'nin Üyelikinin AB Mozaiğine Katkısı	41
Ekler	43

GİRİŞ

Türkiye ile Avrupa Birliği arasındaki ilişkiler uzun bir geçmişe sahiptir. Bu geçmiş 1960'lı yılların ilk yarısında Ankara Anlaşması ile kurulan ortaklık ilişkisi ile başlamış, 1970'li yıllarda ortaklığın geçiş dönemini düzenleyen Katma Protokol ile devam etmiş ve 1996 yılında taraflar arasında gümrük birliğinin oluşturulması ile ileri bir düzeye erişmiştir. Bu uzun süreç içinde Türkiye-AB ilişkilerinin ana perspektifini tam üyelik oluşturmuş, ilişkilerde sağlanan ilerlemenin itici gücü bu hedef olmuştur. 1999 Helsinki Zirvesi ile Türkiye'nin adaylık statüsü geriye dönülemez şekilde tescil edilmiştir.

Türkiye ile ortaklık ilişkisi kurulduğunda üye sayısı 6 olan Avrupa Birliği bugün 25 üyeli bir yapı haline gelmiştir. Önümüzdeki yıllarda Romanya ve Bulgaristan'ın da üye olmasıyla bu sayı 27 olacaktır. Bugün Avrupa Birliği, ölçeği ne olursa olsun hiçbir üye ülkenin tek başına etkili olamadığı yaklaşık 455 milyon nüfusa ve 10 trilyon euro hasılaya sahip dev bir blok görünümündedir. Kuruluş felsefesinde barış, özgürlük, refah, hukukun üstünlüğü ve dayanışma ilkelerinin yer aldığı bu Birlik, Avrupa coğrafyasını olduğu kadar küresel düzeyde tüm insanlığı etkileyen başarılı bir entegrasyon çabasını sembolize etmektedir.

Derinleşme ve genişleme dinamikleri ile hareketli bir hedef olarak sürekli dönüşen Avrupa Birliği, yeni üyelerle güç kazanırken, bir yandan da elverişli ve istikrarlı ortam içinde üyelerinin daha hızlı bir şekilde gelişmesine olanak sağlamıştır.

Türkiye Cumhuriyeti kuruluşundan başlayarak yüzünü Batıya dönmüş, “muasır medeniyet seviyesinin üzerine çıkmayı” hedef olarak belirlemiş ve bu hedef doğrultusunda kendi iradesiyle kapsamlı reformlar gerçekleştirmiştir. Avrupa Birliğine üyelik hedefi bu geniş anlamda modernleşme çabasının doğal bir uzantısı olarak ortaya çıkmış ve hem devlet kurumları hem de toplumun büyük bir çoğunluğu tarafından benimsenmiştir. Yapılan kamuoyu yoklamalarında istikrarlı bir şekilde yüzde 70'lerin üzerinde çıkan Avrupa Birliği yönündeki tercih, Türk halkının, Avrupa Birliğinin değerleri ile kendi hedeflerini örtüştürdüğünü kanıtlamaktadır. Daha fazla demokrasi, daha güçlü bir ekonomi, hukukun üstünlüğü, barış ve istikrar arayışında Avrupa Birliği ile örtüşen hedefler, Türkiye'nin değişiminde motive edici dinamikler olarak işlemektedir. Özellikle Helsinki Zirvesi sonrasında bu değişim önemli bir ivme kazanarak devam etmiştir. Dinamik bir ülke olarak Türkiye'nin içsel değişim iradesi ile birleşen bu süreç, 21. yüzyılın bilgi toplumu koşullarında kapsamlı bir çerçevede sürdürülen yenileşme çabalarını hızlandırmıştır.

2004 yılı Aralık ayında Avrupa Birliği üyesi ülkelerin devlet ve hükümet başkanları, Türkiye ile müzakerelerin başlatılması konusunda Avrupa Komisyonu tarafından Ekim ayında yayımlanan İlerleme Raporu temelinde önemli bir siyasi karar vereceklerdir. Verilecek olan bu karar, bazı çevrelerde yanlış anlaşıldığı gibi üyelik kararı olmayacak, sadece müzakerelerin başlatılması konusunda olacaktır. Müzakere sürecinin ne kadar zaman alacağı ve uyum sağlanması gereken müktesebat itibarıyla geçiş düzenlemelerinin ne şekilde sonuca bağlanacağı bu süreçte belirlenecektir. Müzakere sürecinin başlaması, bir yandan Türkiye'nin reform sürecini hızlandırırken, diğer yandan Türkiye ekonomisinin sürdürülebilir yüksek büyüme performansına olumlu katkılarda bulunacaktır. Avrupa Birliği ile etkileşim içinde sağlanacak bu olumlu performans ise sonuçta tüm Avrupa için daha müreffeh ve istikrarlı bir geleceğin inşasına yardımcı olacaktır.

Türkiye'nin üyeliğinin gerçekleşeceği tarihte, gerek Avrupa Birliği, gerek Türkiye bugünkü konumundan farklı bir noktada olacaktır. Bugün bakıldığında sorun olarak algılanan birçok konunun, orta ve uzun vadeli perspektif içinde avantaja dönüştürülmesi büyük bir imkan olarak karşımızda durmaktadır. Karşılıklı olarak atılacak olumlu adımlar ve sağlanacak etkileşimin doğuracağı sinerji, Türkiye'yi olduğu kadar Avrupa Birliğini de olumlu yönde etkileyecektir. Genç nüfusu, büyüyen pazarı, jeostratejik konumu, demokratik yapısı ile Türkiye Cumhuriyeti, Avrupa'nın 21. yüzyılda dinamizmini geliştirmesinde ve yaygınlaştırmasında önemli bir aktör olacaktır.

Avrupalı olmak, geçmişe odaklı katı bir coğrafi-tarihi belirlenmişlik içermemektedir. Avrupalı olmak, her şeyden önce geleceğe odaklanmak, canlı ve demokratik bir tartışma ortamı içinde kimliğini sürekli olarak yenilemektir. Bugüne kadar olduğu gibi, bundan sonra da Avrupalı olmak ve Avrupalılık kimliği yeni sentezlere ve gelişmelere açık kalmak durumundadır. Aksi takdirde, Avrupa'nın tarihi birikimini ve sağladığı ilerlemeleri küresel ölçekte üretmek ve kullanmak zorlaşacaktır. İçine kapanan, dar ve statik bir kimlik tanımına hapsolan Avrupa, hem kendi vatandaşlarına hem de dünyanın geri kalan kısmına olumlu bir mesaj vermeyecektir. Evrensel idealler ve değerler etrafında bütünleşen bir Avrupa ise, kendi içinde öz eleştiri ruhunu ve dinamizmini devam ettirecektir. Bu çerçevede, Türkiye'nin AB ile ilişkilerinin gelişimi sadece Avrupa için değil, 21. yüzyılda oluşacak yeni küresel ilişkiler açısından da kilit bir rol oynayacaktır.

Bu Rapor, stratejik bir karar aşamasında Avrupa Birliği tarafından alınacak kararın sadece Türkiye için değil, Avrupa ve genel olarak dünya açısından yararlı sonuçlar doğuracağı gerçeğinin altını çizmek üzere hazırlanmıştır. Özellikle, dünyamızda ve bölgemizde yaşanan olaylar ve gelişme eğilimlerini dikkatle izleyen birçok Avrupalı entelektüel ve devlet adamı tarafından da vurgulanan bu gerçeğin, analitik olarak daha fazla incelenmesi gereği bulunmaktadır.

Tıpkı diğer genişleme dönemlerinde karşılaştığı gibi, Türkiye'nin orta ve uzun vadede Avrupa Birliğine bazı maliyetler getireceği açıktır. Türkiye'nin mevcut gelişmişlik düzeyi dikkate alındığında, Türkiye bütçeden net alıcı konumunda olacaktır. Ancak bu maliyetin, objektif bir şekilde hesaplanmadan çok yüksek düzeylere varan rakamlarla ifade edildiği de bir gerçektir. Bu Rapor, çeşitli belirsizlikler altında da olsa, olabildiğince objektif bir şekilde bu maliyeti hesaplama konusunda bir çaba içermektedir. Bunun yanı sıra, Türkiye'nin orta ve uzun vadeli gelişim trendine paralel olarak, büyüme, dış ticaret ve girişimcilik başta olmak üzere, Avrupa ekonomisinin gelişimine sağlayacağı katkılar ortaya konmaktadır. Daha açık bir ifadeyle, Türkiye sadece pastadan pay alan bir ülke olmayacak, aynı zamanda pastayı büyüten ve zenginleştiren bir ülke olacaktır.

Hukukun üstünlüğüne dayanan Avrupa Birliğinin, ilişkilerde geline bu aşamada rakamsal fayda-maliyet analizini aşan tarihi bir karar aşamasında olduğu bir gerçek olmakla birlikte, sağlıklı olarak yapılacak bir etki değerlendirmesinin, karşılıklı yararları algılamak açısından olumlu sonuçlar doğurması beklenmektedir. Bu çerçevede, şeffaf ve analitik çalışmalara dayalı bir diyalog ve işbirliğine katkıda bulunması hedeflenen Raporun, Avrupa Birliği tarafından yapılacak benzer çalışmaları tamamlayıcı nitelikte olması ümit edilmektedir. Geçmiş birikimleri ihmal etmeden, gelecek odaklı bir perspektif içinde Türkiye ile Avrupa Birliği arasındaki ilişkilere yaklaşmaya çalışan bu Raporun, gelecekte yapılacak daha ayrıntılı çalışmalara katkı sağlaması beklenmektedir.

Raporun hazırlanmasında mevcut dokümanlar ve bu konuda yayımlanmış raporlar değerlendirilmiştir. Ayrıca, belli varsayımlar altında modelleme çalışması yapılmış ve geleceğe dönük gösterge niteliğinde projeksiyonlar üretilmiştir. Büyüme, nüfus, dış ticaret, istihdam gibi temel büyüklükler Türkiye ve üye ülkeler için tahmin edilerek uzun vadeli bir perspektif içinde incelenmiştir. Ayrıca, çeşitli sektörel alanlarda yapılan çalışmalarla bu model çalışması zenginleştirilmiştir.

Rapor dört bölümden oluşmaktadır:

Hukuki durum başlığı altındaki birinci bölümde, AB-Türkiye ilişkilerinin tarihsel gelişim süreci yer almaktadır. İkinci bölümde, üyelikle birlikte Türkiye'nin AB'ye yapacağı siyasi katkılar yer alırken, üçüncü bölümde ekonomik katkılara değinilmektedir. Raporun son bölümünde ise, Türkiye'nin AB'nin sosyal dokusuna ve kültürel mozağine yapacağı katkılar değerlendirilmektedir.

A- HUKUKİ DURUM

1. Türkiye-AB İlişkileri

a) Ortaklık Rejimi

Türkiye ile AB arasındaki ilişkiler, Avrupa Topluluğu (AT) ile 12 Eylül 1963 tarihinde imzalanan ve 1 Aralık 1964 tarihinde yürürlüğe giren Ankara Anlaşmasının temel oluşturduğu ortaklık rejimi çerçevesinde gelişmektedir.

Ankara Anlaşmasında, Türkiye ile AT arasında kurulan ortaklık ilişkisinin, söz konusu ortaklığın nihai amacı olan Türkiye'nin tam üyeliği yönünde gelişmesinin üç dönemden geçerek gerçekleşmesi öngörülmüştür. Bunlar, hazırlık dönemi, geçiş dönemi ve son dönemdir.

23 Kasım 1970'de imzalanan ve 1 Ocak 1973 tarihinde yürürlüğe giren Katma Protokol uyarınca düzenlenen geçiş döneminde, taraflar arasında sanayi ürünlerini konu alan bir gümrük birliğinin tedricen gerçekleştirilmesi, işçilerin karşılıklı olarak serbest dolaşımının sağlanması, tarım ürünlerinde giderek genişleyecek bir tercihli ticaret rejiminin uygulanması, Katma Protokolün belirlediği alanlarda Türkiye ile AT arasında mevzuat ve politikaların yaklaştırılması ve hizmetlerin serbest dolaşımı süreçlerinin başlatılması öngörülmüştür.

Geçiş döneminde Türkiye-AT ortaklık ilişkileri beklendiği gibi gelişmemiş ve 1980'li yıllarda donma noktasına gelmiştir.

14 Nisan 1987 tarihinde Türkiye, tüm Avrupa ülkelerine tanınmış haktan yararlanarak Avrupa Topluluklarına tam üyelik başvurusunda bulunmuştur. 1989 yılında Avrupa Komisyonu tarafından hazırlanan Görüş Raporunda, esas itibarıyla Türkiye'nin üyeliğe ehil olduğu, fakat o dönem için Türkiye'nin üyeliği konusunda verilecek kararın ertelenmesinin uygun olacağı sonucuna varılmıştır.

1990'ların başından itibaren canlanmaya başlayan ilişkilerde, 6 Mart 1995 tarihli ve 1/95 sayılı Ortaklık Konseyi Kararı (OKK) ile, Türkiye ile AT arasında, sanayi ürünlerini konu alan bir gümrük birliğinin tam olarak kurulması aşamasına gelinmiştir. Anılan karar ile, 1 Ocak 1996'dan itibaren Türkiye ile AT arasında gümrük birliği işlemeye başlamıştır.

b) Adaylık Süreci

Türkiye, 1996 yılından itibaren AB tarafından başlatılmış bulunan yeni genişleme sürecinde yer almak isteğini AB'ye iletmiştir.

1998 tarihli Cardiff Zirvesinde, Türkiye de diğer adayların dahil olduğu rapor sistemine dahil edilmiş ve Türkiye'nin Kopenhag kriterleri bakımından performansını inceleyen ilk İlerleme Raporu 1998 yılında yayımlanmıştır.

10-11 Aralık 1999 tarihlerinde Helsinki'de gerçekleştirilen AB Devlet ve Hükümet Başkanları Zirvesinde Türkiye, diğer aday ülkelerle eşit şartlarda Avrupa Birliğine aday ülke olarak kabul edilmiştir. Zirve metninde, Türkiye'nin, diğer aday ülkelere uygulanan kriterler çerçevesinde aday ülke olduğunun ilan edilmesinin yanı sıra, üyelik bakımından gerekli olan reformların gerçekleştirilmesine yönelik olarak Türkiye için bir "Katılım Öncesi Strateji"

geliştirileceği belirtilmiştir. Ayrıca, katılım sürecinde, Türkiye'nin de Topluluk Programlarından faydalandırılacağı ve AB ile aday ülkeler arasında yapılacak toplantılara dahil edileceği ifade edilmiştir. Bunlara ilaveten, Türkiye'nin AB'ye katılımında AB müktesebatının üstlenilmesine ilişkin bir ulusal program hazırlaması öngörülmüştür. Bu doğrultuda Zirvede, AB Komisyonundan, üstlenilmesi gereken AB mevzuatına ilişkin bir çalışma yapması ve katılım öncesi sağlanacak olan tüm mali yardımların koordinasyonuna ilişkin bir çerçeve hazırlaması talep edilmiştir.

Türkiye'nin, Helsinki Zirvesinde aday ülke ilan edilmesinin ardından, Avrupa Komisyonu tarafından hazırlanarak AB Konseyince onaylanan ve Türkiye'nin, AB müktesebatına uyum yükümlülükleri dahil olmak üzere Kopenhag kriterlerine uyum çerçevesinde kısa ve orta vadeli öncelikleri ve sağlanacak mali yardımları içeren Katılım Ortaklığı Belgesi, 24 Mart 2001 tarihinde Avrupa Toplulukları Resmi Gazetesinde yayımlanmıştır.

Katılım Ortaklığı Belgesine paralel olarak, AB müktesebatına uyum sağlanması için mevzuatımızda yapılacak değişikliklerin ve yeni düzenlemelerin, uyum için gerekli beşeri ve mali kaynakların, AB müktesebatının üstlenilmesi için gerekli olan idari kapasitenin geliştirilmesinin ve kısa ve orta vadeli öncelikler takviminin yer aldığı AB Müktesebatının Üstlenilmesine İlişkin Türkiye Ulusal Programı (Ulusal Program) 19 Mart 2001 tarihinde Bakanlar Kurulu tarafından kabul edilmiştir.

12-13 Aralık 2002 tarihlerinde gerçekleştirilen Kopenhag Zirvesinde, Türkiye'nin Kopenhag kriterlerine uyum yönünde 2002 yılı içinde kaydettiği ilerlemelerin olumlu karşılandığı belirtilmiş, ancak siyasi kriterlere uyum bakımından uygulamanın da önem taşıdığı vurgulanmıştır. Zirvede, Komisyonun görüş ve tavsiyeleri ışığında, Aralık 2004'te toplanacak Zirvenin Türkiye'nin Kopenhag siyasi kriterlerini yerine getirdiği yönünde bir karar alması halinde müzakerelerin gecikmeksizin başlatılacağı ifade edilmiştir. Ayrıca, Kopenhag Zirvesinde, Türkiye için Katılım Ortaklığı Belgesinin gözden geçirilmesi ve Türkiye'ye sağlanacak mali yardımın artırılması yönündeki yaklaşım kabul edilerek, Komisyon, Türkiye için yeni bir Katılım Ortaklığı Belgesi hazırlamaya davet edilmiştir. Bu doğrultuda, Komisyon tarafından hazırlanan yeni Katılım Ortaklığı Belgesi, 14 Nisan 2003 tarihinde AB Konseyi tarafından kabul edilmiştir.

Yeni Katılım Ortaklığı Belgesine paralel olarak 2001 tarihli Ulusal Program revize edilmiş ve 23 Haziran 2003 tarihinde Bakanlar Kurulu tarafından kabul edilmiştir.

c) Değerlendirme

Türkiye ile AB arasındaki ilişkiler bir taraftan ortaklık rejimi, diğer taraftan adaylık süreci çerçevesinde sürmektedir.

Türkiye, ortaklık rejiminden kaynaklanan yükümlülüklerini Helsinki Zirvesinden sonra başlayan adaylık sürecinde de yerine getirmeye devam etmektedir.

Türkiye'nin ortaklık rejimi ve özellikle gümrük birliği çerçevesinde gerçekleştirdiği mevzuat uyumu, diğer aday ülkelerden farklı olarak, Türkiye'yi henüz müzakereler açılmadan, belli müktesebat başlıkları bakımından ileri bir aşamaya getirmiştir. Türkiye söz konusu mevzuat uyumunu gerçekleştirirken, Ankara Anlaşmasının 28'inci maddesinde öngörülen tam üyeliği hedeflemiştir.

Ankara Anlaşmasının 28'nci maddesi, Anlaşmanın işleyişi Avrupa Topluluğunu Kuran Antlaşmadan doğan yükümlülüklerin tümünün Türkiye tarafından üstlenilebileceğini gösterdiğinde, Âkit Tarafların Türkiye'nin Topluluğa katılması olanağını inceleyeceklerini hükme bağlamıştır.

Bu hükümden anlaşılacağı üzere, ortaklık rejiminin nihai hedefi Türkiye'nin Avrupa Topluluğuna üye olmasıdır. Nitekim, Türkiye, ortaklık ilişkisinin ileri bir aşamasını simgeleyen gümrük birliğine de üyeliği hedefleyerek girmiştir.

Diğer taraftan, Türkiye'nin ortaklık rejiminden bağımsız olarak 1987 yılında yaptığı üyelik başvurusu ve Helsinki Zirvesinde alınan karar çerçevesinde girdiği adaylık sürecinin nihai hedefi de tam üyeliktir.

Dolayısıyla, gerek ortaklık rejiminin, gerek adaylık sürecinin geldiği aşama itibarıyla Türkiye'nin üyelik dışında bir statüye razı olması düşünülemez.

Avrupa Birliği Antlaşmasının 6'ncı maddesi ile Avrupa Birliğinin, hürriyet, demokrasi, insan hakları ve temel özgürlüklere saygı ve hukukun üstünlüğü ilkelerine dayandığı hükme bağlanmıştır. Türkiye ile AB arasındaki 1963 yılından beri süregelen ortaklık ilişkisi ve daha sonraki adaylık süreci de sağlam hukuki temellere dayanmaktadır.

Bu çerçevede, nihai amacı tam üyelik olan bu ilişkilerin farklı bir zemine oturtulması, Avrupa Birliğinin en temel ilkelerinden bir olan hukukun üstünlüğü ilkesini zedeleyecektir. Dolayısıyla, Türkiye'nin gerek üyelik dışında özel bir statüye tabi tutulması gerek diğer aday ülkelerden farklı ve geniş mülahazalar çerçevesinde değerlendirilmesi, anılan ilke ile bağdaşmayacaktır.

B- SİYASİ KONULAR

1. Siyasi Kriterlere Uyum ve Uygulama Hususu

Avrupa Birliğinin 1993 Kopenhag Zirvesinde kararlaştırılan ve aday ülkelerin Birliğe üye olabilmek için yerine getirmeleri gereken siyasi kriterler; demokrasiyi, hukukun üstünlüğünü, insan haklarını, azınlıklara saygıyı ve azınlıkların korunmasını teminat altına alan kurumların istikrarlı işleyişi olarak anlaşılmaktadır. Türkiye'nin siyasi kriterlere uyum yönünde gerçekleştirdiği başlıca düzenlemeler aşağıda sunulmaktadır.

1'inci uyum paketi (4744 sayılı Kanun)

İfade özgürlüğü	TCK'da yapılan değişiklik ile, halkı düşmanlığa veya kin beslemeye alenen tahrik suçunun "kamu düzeni için tehlikeli olabilecek şekilde" işlenmesi halinde ceza verilmesi sağlanarak, soyut tehlike yerine somut tehlike yaklaşımı benimsenmiştir. Terörle Mücadele Kanununda yapılan değişiklik ile, her tür propaganda değil, "terör yöntemlerine başvurmayı özendirerek şekilde örgütle ilgili propaganda yapmak" eylemi cezaya bağlanmıştır.
DGM	Devlet Güvenlik Mahkemeleri Kanununda yapılan değişiklik ile, gözaltı süreleri indirilmiş, olağanüstü hal bölgesinde gözaltında bulunanlara ilişkin hükümlerde iyileştirmeler yapılmış ve avukatla her zaman görüşme imkanı sağlanmıştır.
Tutuklu hakları	Ceza Muhakemeleri Usulü Kanununda yapılan değişiklik ile, tutuklu veya yakalananın bir yakınının, tutuklama, yakalama ve bunların uzatılmasına ilişkin kararlardan gecikmeksizin haberdar edilmesi sağlanmıştır.

2'nci uyum paketi (4748 sayılı Kanun)

İşkence ile mücadele	İşkence suçları nedeniyle Avrupa İnsan Hakları Mahkemesince verilen kararlar sonucunda ödenen tazminatlardan dolayı, sorumlu personele rücu edilmesi hükmüne bağlanmıştır.
Siyasi partilerin kapatılmasının zorlaştırılması	Siyasi partilerin, kapatma yerine, yardımdan kısmen veya tamamen yoksun bırakılmasına imkan sağlanmıştır. Siyasi parti kapatmada gerekçe olarak kullanılan "odak" tanımına açıklık getirilmiştir.
Basın özgürlüğü	Basın yoluyla işlenen bazı suçlar için öngörülen cezalarda indirimde gidilmiştir. Kanunla yasaklanmış herhangi bir dilde yayın yapılmasına ilişkin hüküm yürürlükten kaldırılmıştır.
Dernek kurma özgürlüğü	Dernek kurucusu olabilmek için aranan şartlar hafifletilmiştir. Dernek kurma özgürlüğüne amaç yönünden getirilen kısıtlamalar azaltılmıştır. Derneklerin bazı ad ve işaretleri ve Türkçe dışındaki dilleri kullanma yasağına ilişkin sınırlamalar hafifletilmiştir. Öğrenci derneklerinin kuruluş amaçları ve faaliyet alanları genişletilmiştir. Derneklerin, yabancı derneklerle ve kuruluşlarla ilişkilerinde izin sisteminden bildirim sistemine geçilmiştir.
Toplantı ve gösteri yürüyüşü yapma özgürlüğü	Toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenlenmesine ilişkin şartlar hafifletilmiştir. Toplantı ve gösteri yürüyüşünün ertelenmesi ve yasaklanması sebepleri azaltılmıştır.
DGM	Devlet Güvenlik Mahkemelerinin görev alanına giren suçlardan dolayı yakalanan veya tutuklananların avukatla görüşme hakkını sınırlayan hüküm kaldırılmıştır.

3'üncü uyum paketi (4771 sayılı Kanun)

İdam cezası	Savaş ve çok yakın savaş tehdidi hallerinde işlenmiş suçlar için öngörülen idam cezaları hariç olmak üzere, çeşitli kanunlarda yer alan idam cezaları müebbet ağır hapis cezasına dönüştürülmüştür.
İfade özgürlüğü	Türklüğü, Cumhuriyeti, TBMM'yi, Hükümetin manevi şahsiyetini, bakanlıkları, askeri veya emniyet kuvvetlerini veya adliyenin manevi şahsiyetini, tahkir ve tezyif kastı bulunmaksızın, sadece eleştirmek maksadıyla yapılan yazılı, sözlü veya görüntülü düşünce açıklamalarının cezaı gerektirmeyeceği hususu düzenlenmiştir.
Cemaat vakıfları	Cemaat vakıflarının, vakfiyeleri olup olmadığına bakılmaksızın, Bakanlar

	Kurulunun izniyle taşınmaz mal edinebilmeleri ve bunlar üzerinde tasarrufta bulunabilmeleri öngörülmüştür. Ayrıca, ilgili düzenlemenin yürürlüğe girdiği tarihten itibaren altı ay içinde başvurulması halinde, bu vakıfların tasarrufu altında bulunduğu belgelenen taşınmaz malların kendi adlarına tescil edileceği hükme bağlanmıştır.
Dernekler	Türkiye'de kurulan derneklerin yurt dışındaki faaliyetlerine ve yurt dışında kurulan derneklerin Türkiye'deki faaliyetlerine ilişkin daha ileri düzenlemeler getirilmiştir.
Yargılamanın Yenilenmesi	Kesin olarak verilmiş veya kesinleşmiş olan bir mahkeme kararının, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesince, İnsan Haklarını ve Ana Hürriyetleri Korumaya Dair Sözleşmenin veya eki protokollerin ihlali suretiyle verildiği saptanır ve ihlalin tazminatla giderilemeyecek sonuçlar doğurduğu anlaşılırsa; Adalet Bakanının, Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısının ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine başvuruda bulunan kişi veya yasal temsilcisinin, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi kararının kesinleştiği tarihten itibaren bir yıl içinde muhakemenin iadesi isteminde bulunabilecekleri hüküm altına alınmıştır.
Farklı dil ve lehçelerde yayın	Türk vatandaşlarının günlük yaşamlarında geleneksel olarak kullandıkları farklı dil ve lehçelerde de yayın yapılabileceği ve bu yayınların, Cumhuriyetin Anayasada belirtilen temel niteliklerine, Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğüne aykırı olamayacağı hüküm altına alınmıştır.
Farklı dil ve lehçelerin öğrenilmesi	Türk vatandaşlarının günlük yaşamlarında geleneksel olarak kullandıkları farklı dil ve lehçelerin öğrenilmesi için özel kurslar açılacağı, bu kursların, Cumhuriyetin Anayasada belirtilen temel niteliklerine, Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğüne aykırı olamayacağı hüküm altına alınmıştır.
Polis	Polis Vazife ve Salahiyet Kanununda yapılan değişikliklerle ilgili mevzuat AB müktesebatına uyumlu hale getirilmiştir.
Göçmen ve insan kaçakçılığı	Göçmen kaçakçılığı tanımlanarak Türk Ceza Kanunu kapsamına alınmış ve bu suçla ilişkin cezalar düzenlenmiştir. Ayrıca, zorla çalıştırmak veya hizmet ettirmek, esarete veya benzeri uygulamalara tabi kılmak, vücut organlarının verilmesini sağlamak amacıyla insan kaçırılması suçu da düzenlenmiştir.

4'üncü uyum paketi (4778 sayılı Kanun)

Dernekler	Derneklerin, yalnızca Türkiye Cumhuriyetinin resmî kurumlarıyla yazışmalarında Türkçe kullanmaları hükme bağlanmış ve böylelikle diğer yazışmalarında Türkçe dışındaki dilleri kullanma imkanı getirilmiştir. Tüzel kişilerin de derneğe üye olabilmesi düzenlenmiştir. Yerli ve yabancı derneklerin, yurt dışı faaliyet ve ilişkileri ile ilgili olarak Medeni Kanunda değişiklik yapılmıştır.
Siyasi partiler	Siyasi partilerin kapatılması zorlaştırılmıştır.
Basın özgürlüğü	Basın mensuplarının haber kaynaklarını açıklamaya zorlanamayacağı hususu düzenlenmiştir.
Dilekçe hakkı	Türkiye'de ikamet eden yabancılara, karşılıklılık esası gözetilmek ve dilekçelerinin Türkçe yazılması kaydıyla, TBMM ile idarî makamlara dilekçe verme ve şikâyet hakkı tanınmıştır.
Cemaat vakıfları	Cemaat vakıflarına taşınmaz mal edinme ve bunlar üzerinde tasarrufta bulunabilme hakkı bakımından izin merci, Bakanlar Kurulu yerine Vakıflar Genel Müdürlüğü olarak belirlenmiştir.
Adli sicil	18 yaşından küçükler hakkında adli sicile geçirilen bilgilerin verilebileceği makamlar ve bu bilgilerin kullanılma şartları düzenlenmiştir.
İşkence ve kötü muamele	İşkence ve kötü muamele sonucunda verilen cezaların para cezasına veya tedbirlerden birine çevrilemeyeceği ve cezanın ertelenmeyeceği hükme bağlanmıştır.
Olağanüstü hal	Olağanüstü Hal Bölgesindeki hükümlü ve tutukluların ifadeleri alınmak üzere cezaevinden çıkarılmaları imkanı sınırlandırılmıştır.

5'inci uyum paketi (4793 sayılı Kanun)

Yargılamanın yenilenmesi	Medeni Usul Hukuku ve Ceza Usul Hukuku bakımından, AİHM kararları ışığında yargılamanın yenilenmesi imkanı genişletilmiştir.

6'ncı uyum paketi (4928 sayılı Kanun)

İfade özgürlüğü	Yüksek Seçim Kurulunun özel radyo ve televizyon kuruluşlarına yönelik yaptırım yetkisi hafifletilmiştir. Kamu ve özel radyo ve televizyon kuruluşlarınca Türk vatandaşlarının günlük yaşamlarında geleneksel olarak kullandıkları farklı dil ve lehçelerde de yayın

	yapılabileceği hususu düzenlenmiştir. Seçimlerde yayın yasağı süresi, daha önce seçimlerden önceki 7 günü kapsarken, seçimlerden önceki 24 saatle sınırlandırılmıştır. Denetleme Kurulu üyeleri arasında MGK temsilcisi çıkarılmıştır. Sinema, Video ve Müzik Eserleri Kanunu çerçevesinde denetim konularının kapsamı daraltılmış ve bu konuda mahkemenin ivedilikle karar vermesi hususu düzenlenmiştir. Terörle Mücadele Kanununun terör ve örgüt tanımı yeniden düzenlenmiş ve devletin bölünmezliği aleyhine propagandaya ilişkin hükmü yürürlükten kaldırılmıştır.
Tüm bireylerin ayırım yapılmaksızın temel hak ve özgürlüklerden yararlandırılması	Cemaat vakıflarının tasarrufu altında bulunduğu belgelene taşınmaz malların kendi adlarına tescili için yapılacak başvurular bakımından daha önce belirlenen 6 aylık süre 18 aya çıkartılmıştır. Farklı din ve inançlara sahip bireylerin ibadet yerlerine ilişkin özgürlükleri genişletilmiştir. Çocuklara isim koyma konusundaki sınırlamalar azaltılmıştır.
Yaşam hakkı	Yeni doğmuş çocuğunu şeref kurtarmak saikiyle öldüren anneye verilen ceza ağırlaştırılmıştır. Namus saikiyle işlenen suçların cezasında indirim yapılması ve başka bir cezaya çevrilmesi uygulamasına son verilmiştir.
Yargılamanın yenilenmesi	İdari Yargılama Hukuku bakımından, AIHM kararları ışığında yargılamanın yenilenmesi imkanı getirilmiştir.

7'nci uyum paketi (4963 sayılı Kanun)

Milli Güvenlik Kurulu	Milli Güvenlik Kurulu ve Milli Güvenlik Kurulu Genel Sekreterliği Kanununda yapılan değişiklik ile, Anayasa değişikliği söz konusu Kanuna yansıtılmış, Kurulun ve Genel Sekreterliğin yapısına ve işleyişine ilişkin düzenlemeler yapılmıştır.
Dernekler	Tüzel kişilerin de dernek kurabileceği hükme bağlanmıştır. Dernek kurmaya ilişkin şartlar hafifletilmiştir.
Toplantı ve gösteri yürüyüşü özgürlüğü	Toplantıların ertelenmesine ilişkin kriterler belirginleştirilmiş ve erteleme sürelerinde indirimle gidilmiştir.
Farklı dil ve lehçelerin öğrenilmesi	Türk vatandaşlarının günlük yaşamlarında geleneksel olarak kullandıkları farklı dil ve lehçelerin öğrenilmesi için özel kurslar açılabilmesi için hükme bağlanmıştır.
İşkence	İşkence suçunu işleyenler hakkında soruşturma ve kovuşturmanın acele işlerden sayılması, öncelik ve ivedilikle ele alınması, bu suçlarla ilgili davalarda duruşmalara zorunluluk olmadıkça otuz günden fazla ara verilmemesi ve adli tatilde de bakılması düzenlenmiştir.
Bütçenin denetimi	Sayıştay Kanununa eklenen madde ile, TBMM'nin bütçeyi denetleme yetkisi güçlendirilmiş ve Silahlı Kuvvetlerin elinde bulunan Devlet mallarının da denetlenmesine imkan sağlanmıştır.
Çocuk hakları	Çocuk mahkemelerinde yargılanma yaşı 15'den 18'e yükseltilmiştir.

8'inci uyum paketi (Son Anayasa Değişikliği)

Kadın erkek eşitliği	Kadın ve erkeklerin eşit haklara sahip bulunduğu ve Devletin bu eşitliğin yaşama geçmesini sağlamakla yükümlü olduğu hükmü getirilmiştir.
Ölüm cezası	Ölüm cezasına ilişkin ibareler Anayasa metninden çıkarılmıştır. Savaş, çok yakın savaş tehdidi ve terör suçları halleri dışında ölüm cezası verilemeyeceğine ilişkin hüküm kaldırılmıştır.
Basın özgürlüğü	Basın evi, eklentileri ve basın araçlarına, suç aleti olduğu gerekçesiyle el konulamayacağı hükmü getirilmiştir.
Milletlerarası Andlaşmalar	Temel hak ve özgürlüklere ilişkin uluslararası andlaşmalar ile kanunların farklı hükümler içermesi nedeniyle çıkabilecek uyumsuzluklarda uluslararası andlaşma hükümlerinin esas alınması öngörülmüştür.
YÖK	Yükseköğretim Kurulu üyeleri arasından, Genelkurmay Başkanlığınca seçilen üye çıkarılmıştır.
DGM	Devlet Güvenlik Mahkemeleri kaldırılmıştır.
Sayıştay	Silahlı Kuvvetler elinde bulunan Devlet mallarının Sayıştay tarafından denetlenmesi imkanı getirilmiştir.

9'uncu uyum paketi (5218 sayılı Kanun)

Ölüm Cezası	▪ Anayasada yapılan değişiklik doğrultusunda, bazı kanunlardaki ölüm cezaları kaldırılarak ağırlaştırılmış müebbet ağır hapis cezasına çevrilmiştir.
Kurullardaki Askeri Temsilciler	▪ Haberleşme Yüksek Kurulundan, MGK Genel Sekreteri çıkarılmıştır. ▪ Yükseköğretim Kuruluna, Genelkurmay Başkanlığı tarafından bir üye seçilmesine imkan veren hüküm yürürlükten kaldırılmıştır. ▪ Radyo ve Televizyon Üst Kuruluna, MGK Genel Sekreterliğinin göstereceği adaylar arasından bir üye seçilmesine imkan veren hüküm yürürlükten kaldırılmıştır. ▪ Küçükleri Muzır Neşriyattan Koruma Kuruluna, MGK tarafından bir üye seçilmesine imkan veren hüküm yürürlükten kaldırılmıştır.

Türkiye tarafından Kopenhag siyasi kriterlerini yerine getirme yönünde sarf edilen çabalar, demokratikleşme yolundaki kritik eşiğin aşılmasını ve demokrasi bilincinin daha da yerleşmesini sağlamıştır. Nitekim, Türkiye tarafından son dönemde gerçekleştirilen reformların, gerek Avrupa Birliği, gerek Avrupa Konseyi nezdinde olumlu yansımaları olmuştur.

17-18 Haziran 2004 tarihlerinde gerçekleştirilen Avrupa Birliğinin Brüksel Zirvesinde, Mayıs ayında gerçekleştirilen kapsamlı Anayasa değişikliği de dahil olmak üzere, Türkiye'nin reform sürecinde bugüne kadar kaydettiği ilerlemenin memnuniyetle karşılandığı ve Türk Hükümetinin bu yöndeki çabalarının desteklendiği belirtilmiştir.

Avrupa Konseyi Parlamenterler Meclisi, 22 Haziran 2004 tarihinde Türkiye üzerindeki denetim sürecinin kaldırılmasına karar vermiştir. Parlamenterler Meclisinin bu kararı vermesinde, Türkiye'nin son iki yılda gerçekleştirdiği reformların etkili olduğu belirtilmiştir. Bu kapsamda, özellikle 2001 ve 2004 tarihli Anayasa değişiklikleri, ölüm cezasının kaldırılması, Hükümetin işkenceye karşı "sıfır tolerans" politikası, ifade, dernek kurma ve din ve vicdan özgürlüğüne ilişkin pek çok kısıtlamanın kaldırılması, Devlet Güvenlik Mahkemelerinin kaldırılması, kültürel hakların tanınması konusunda kaydedilen gelişmeler vurgulanmaktadır. Kararın kabulü, ilgili çevrelerce, Kopenhag siyasi kriterlerinin Türkiye tarafından yerine getirildiğinin tescili olarak değerlendirilmektedir. Ayrıca, Türkiye'nin Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi kararlarını yerine getirme konusunda kaydettiği ilerleme, Parlamenterler Meclisi tarafından memnuniyetle karşılanmıştır.

2. AB Karar Alma Mekanizmalarında Türkiye'nin Ağırlığı

Avrupa Birliğinde mevzuat çıkarmaya yönelik karar alma sürecinde yer alan başlıca kurumlar AB Konseyi ve Avrupa Parlamentosudur. Konsey tek başına ya da Avrupa Parlamentosu ile birlikte mevzuat çıkartabilmektedir. Başlangıçta sadece istişari bir rolü bulunan Parlamentosunun karar alma sürecindeki etkinliği yıllar içinde artmış ve birçok alanda mevzuat çıkarma yetkisini AB Konseyi ile birlikte paylaşır duruma gelmiştir.

Üye ülke hükümetlerinin bakanlarından oluşan AB Konseyinin halen en etkili karar alma organı olduğu söylenebilir. Önceleri, AB Konseyinde oybirliği usulünün geçerli olduğu alanların sayısı ağır basarken, zamanla bu usul yerini birçok alanda nitelikli çoğunluk usulüne bırakmıştır. Nitelikli çoğunluk usulünde, üye ülkeler, esas itibarıyla nüfuslarına göre belirlenen ağırlıklandırılmış oylara sahiptirler.

Konseyin, üye ülke bakanlarından oluşması ve oybirliği usulünün hâlâ önemli bazı konularda geçerliliğini koruması, küçük devletler lehine bir durum teşkil etmektedir. Ayrıca, Tablo 2.1'den görüleceği üzere, küçük ülkelerin oy dağılımındaki ağırlıkları, nüfus dağılımındaki ağırlıklarına göre daha yüksektir. Örneğin, Almanya, AB nüfusunun yüzde

18.2'sine sahip bir ülke olarak oyların ancak yüzde 9'unu temsil edebilmektedir. Lüksemburg ise, yüzde 0.1 nüfusla oyların yüzde 1.2'sine sahiptir.

Kararlarını kural olarak oy çokluğuyla alan Avrupa Parlamentosunda temsil ise, üye ülkelerin nüfusları esas alınarak belirlenmektedir. Ancak, Parlamentoda, ülkelere göre değil, siyasi partilere göre gruplaşma sistemi geçerlidir.

Türkiye üye olduğu takdirde, AB'nin beş büyük ülkesinden biri olacak, Parlamentoda güçlü bir şekilde temsil edilecek ve Konseydeki ağırlıklı oyu Almanya, Fransa, Birleşik Krallık ve İtalya ile eşit düzeyde olacaktır. Ancak, gözden kaçırılmaması gereken husus, artık genel usul haline gelen nitelikli çoğunluk usulüyle bir kararın alınabilmesi için, üye ülkelerin yaklaşık dörtte üçlük bir çoğunluğunun gerekli olmasıdır. Söz konusu çoğunluğun oluşabilmesi için toplam 321 oyun en az 232'sinin lehte olması ve lehte oy kullanan ülkelerin nüfusunun AB nüfusunun yüzde 62'sinin altında olmaması gerekmektedir. Dolayısıyla, Türkiye'nin, mevcut karar alma usulleri çerçevesinde tek başına etkili olması mümkün değildir. Diğer taraftan, büyük nüfuslu Türkiye'nin, karar alma sürecinde küçük nüfuslu ülkelere göre daha büyük ağırlığa sahip olması, doğal bir sonuç ve temsilde adaletin bir gereğidir.

Tablo 2.1 dikkate alındığında, Türkiye'nin AB Konseyindeki ağırlıklı oyunun 28 ya da 29; Avrupa Parlamentosundaki temsilci sayısının ise 80 dolayında olabileceği tahmin edilmektedir.

Sonuçta, bugünkü nüfus büyüklükleri esas alındığında, Türkiye AB toplam nüfusu içinde yüzde 13,6 paya sahip bir ülke olarak Avrupa Parlamentosunda yaklaşık yüzde 11, AB Konseyinde ise yaklaşık yüzde 9 temsil gücü elde edecektir.

Tablo 2.1: Üye Ülkelerin Karar Alma Sürecindeki Ağırlığı (2003)

ÜYE ÜLKELER			Konsey		Parlamento	
	Nüfus (milyon)	Yüzde	Oy	Yüzde	Sandalye	Yüzde
Almanya	82,53	18,2	29	9,0	99	13,5
Fransa	59,63	13,1	29	9,0	78	10,7
Birleşik Krallık	59,32	13,1	29	9,0	78	10,7
İtalya	57,32	12,6	29	9,0	78	10,7
İspanya	41,55	9,1	27	8,4	54	7,4
Polonya	38,21	8,4	27	8,4	54	7,4
Hollanda	16,19	3,6	13	4,0	27	3,7
Yunanistan	11,01	2,4	12	3,7	24	3,3
Portekiz	10,40	2,3	12	3,7	24	3,3
Belçika	10,35	2,3	12	3,7	24	3,3
Çek Cum.	10,20	2,2	12	3,7	24	3,3
Macaristan	10,14	2,2	12	3,7	24	3,3
İsveç	8,94	2,0	10	3,1	19	2,6
Avusturya	8,06	1,8	10	3,1	18	2,4
Danimarka	5,38	1,2	7	2,2	14	1,9
Slovakya	5,37	1,2	7	2,2	14	1,9
Finlandiya	5,20	1,1	7	2,2	14	1,9
İrlanda	3,96	0,9	7	2,2	13	1,8
Litvanya	3,46	0,8	7	2,2	13	1,8
Letonya	2,33	0,5	4	1,2	9	1,2
Slovenya	1,99	0,4	4	1,2	7	1,0
Estonya	1,35	0,3	4	1,2	6	0,8
GKRY	0,71	0,2	4	1,2	6	0,8
Lüksemburg	0,44	0,1	4	1,2	6	0,8
Malta	0,39	0,1	3	0,9	5	0,7
TOPLAM	454,43		321		732	

Kaynak: 16 Nisan 2003 tarihli Katılım Antlaşması ve EUROSTAT.

3. Türkiye'nin Üyeliğinin AB'nin Küresel Bir Güç Olmasına Katkısı

AB, başlangıcından itibaren bölgesinde bir barış, refah, özgürlük ve dayanışma modeli olmuş, farklılıkları çatışma kaynağı olmaktan çıkararak, karşılıklı yarar üreten bir çerçeveye kavuşturmuştur. Günümüzde, giderek artan bir şekilde, bu modelin küresel düzeye taşınması ihtiyacı bulunmaktadır. AB, üyeleri aracılığıyla dünyanın geri kalan kısmına da ulaşabilecek ve bütün insanlık için faydalı olacak bir küresel düzen modeline katkıda bulunabilecek konumdadır.

Medeniyetlerin ortak potası olan Türkiye'nin, modernleşmenin şu andaki aşamasında AB hedefine kilitlenmesi, tüm dünya için önemli bir kazanımdır. İnşa halinde bir medeniyet tasavvuru olarak AB, Türk ve Müslüman dünya başta olmak üzere, küresel düzeyde ilişkiler konusundaki bakış açısını, Türkiye'nin üyeliği ile yeniden gözden geçirecek ve böylece çatışma, iletişimsizlik ve yok sayma yerine; anlama, diyalog ve işbirliğine dayalı bir AB vizyonu, en sağlıklı biçimde Türkiye'nin katkılarıyla oluşacaktır.

Türkiye'nin hedefi, siyaset, savunma ve güvenlik ile ekonomik, sosyal ve kültürel alanlarda değişen AB'nin gelişen işbirliği ve bütünleşme ağına katılmaktır. Türkiye'nin bu hedefi, aynı zamanda, Batı ve İslam dünyası arasındaki mevcut gerilimin azaltılmasına katkıda bulunacaktır. Bu kapsamda, Türkiye'nin demokratik ve laik bir ülke olarak geçmişten bu yana edindiği deneyim önemli bir unsurdur.

Avrupa'da güvenlik, istikrar ve refahın sağlanması, demokratik coğrafyanın genişlemesine bağlıdır. Dolayısıyla, yeni Avrupa mimarisi, Balkanlar'dan Kafkasya'ya, Karadeniz'den Akdeniz'e uzanan coğrafyada barış, istikrar ve ortak refahın kök salmasına hizmet etmeli; Avrupa bütünleşmesi, çağdaş ve evrensel değerlere dayanmalıdır. Bu bağlamda Türkiye, öncü ve belirleyici rol oynayacak stratejik bir konuma sahiptir. Balkanlar'dan Kafkasya'ya ve Orta Asya'ya, Karadeniz ve Akdeniz havzalarından Orta Doğu'ya uzanan geniş bir coğrafyanın merkezinde yer alan Türkiye, siyasi, ekonomik ve kültürel bakımdan vazgeçilmez bir istikrar unsurudur.

Türkiye'nin, Orta Doğu ile mevcut köklü tarihi, kültürel ve sosyal ilişkileri ile coğrafi yakınlığı, bölgedeki olumlu veya olumsuz her gelişmeden doğrudan etkilenmesi sonucunu yaratmakta, bu durum da Orta Doğu'daki sorunlarla yakından ilgilenmesini gerektirmektedir. Orta Doğu ülkelerinin Avrupa ile ilişkilerinde bir kapı vazifesi gören Türkiye, Orta Doğu'da barış ve istikrarın tesisine katkı yapacak şekilde, mevcut işbirliğinin idame ettirilmesine ve her alanda daha da geliştirilmesine hazırdır.

Diğer taraftan, Orta Asya Cumhuriyetleri'nin bağımsızlıklarını kazanmaları Türk dış politikasına yeni bir boyut getirmiştir. Orta Asya Cumhuriyetleri bağımsızlıklarını kazandıktan sonra dış dünyaya Türkiye üzerinden açılma olanağı bulmuşlar, Türkiye, bir bakıma bu ülkeler için bir pencere olmuş, dünya ile bütünleşmeleri sürecinde de söz konusu ülkelerin önemli bir ortağı haline gelmiştir. Bu çerçevede, Türkiye, Orta Asya Cumhuriyetleri'ne Birleşmiş Milletler (BM), Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (AGİT) ve Ekonomik İşbirliği Teşkilatı (EİT) gibi uluslararası örgütlere üye olmaları, NATO'nun Barış İçin Ortaklık (BİO) programına katılmaları gibi konularda ve diğer birçok konuda her türlü yardımda bulunmuştur. Bölgede faaliyet gösteren irili ufaklı 1000'in üzerindeki Türk şirketinin doğrudan yatırımı ve müteahhitlik hizmetlerinin miktarı kayda değer bir büyüklüğe ulaşmıştır.

Çin'in dünya ekonomisi içinde payının hızlı biçimde artması ve Orta Asya ülkelerindeki zengin enerji kaynaklarının devreye sokulması ile birlikte Avrasya'nın önümüzdeki dönemde dünya ekonomisinin merkezî bölgelerinden biri haline gelmesi, AB için de bazı fırsatları gündeme getirmektedir. Nitekim, AB'nin bölge ülkeleriyle gerçekleştirdiği işbirliği anlaşmaları ve ortaklaşa finanse edilen projeler AB'nin Orta Asya ülkeleri ile ilişkilerine verdiği önemi ortaya koymaktadır. Türkiye'nin Avrasya ile ilişkilerinin mevcut durumu ve vaad ettiği potansiyel, üyelik durumunda, AB için de önemli katkılar sağlayacak niteliktedir.

Doğu-Batı ve Kuzey-Güney arasında geçiş bölgesi olan Kafkasya, Soğuk Savaş sonrası dünya düzeninde Avrasya'da oluşturulan enerji ve ulaştırma koridorlarının kesiştiği bir noktada yer almaktadır. Bu stratejik konumuyla, tüm Avrasya'da istikrar ve refahın tesisi açısından bölgenin önemi giderek artmaktadır. Kafkasya, Türkiye'nin Orta Asya'ya açılan doğal kapısı konumundadır. Türkiye'nin, ayrıca, Kafkasya bölgesindeki halklarla siyasi, ekonomik, sosyal ve kültürel bağları bulunmaktadır. AB'nin geliştirmekte olduğu yakın komşuluk politikasının kapsamına Kafkas ülkeleri de girmektedir. Türkiye'nin, gerek konumu, gerek kültürel ve tarihsel birikimi sayesinde bu ülkelerle geliştirdiği yakın ilişkiler, AB'nin yakın komşuluk politikasının güç kazanmasına katkı sağlayacaktır.

Doğu Akdeniz ülkeleri arasında güçlü bir demokrasiye sahip olan Türkiye, birçok belirsizliğin hüküm sürdüğü bölgede kritik bir role sahiptir. Soğuk Savaş sonrasında, Akdeniz bölgesinin Avrupa'nın güvenliği için önemi daha da artmıştır. Bu bölgede ülkeler arası çatışmaların sona erdirilebilmesi, AB'nin inisiyatif almasını ve bu ülkeler arasında adil davranmasını gerektirmektedir. Doğu Akdeniz'deki sorunların çözülmesiyle Akdeniz'de oluşacak barış atmosferi Avrupa'nın güvenliğini daha da güçlendirecektir. Yunanistan ve Kıbrıs Rum Kesiminin yanı sıra Türkiye'nin de AB'ye üye olması, Doğu Akdeniz'in bir barış ve güvenlik denizi haline gelmesine katkı sağlayacaktır.

Küreselleşmeye bağlı olarak güçlenen uluslararası bağımlılık ile terörizm, yoksulluk ve iklim değişikliği gibi uluslararası tehditlerin artması gibi etkenler göz önüne alındığında, uluslararası alanda sorumluluğun paylaşılması yönünde adımlar atılması kaçınılmazdır. Avrupa Birliği, sürdürülebilir kalkınma, güvenlik, barış ve eşitlik ideallerine ulaşmak için, mevcut dünya düzeninin yetersiz kaldığı bu konularda etkin bir rol üstlenmek durumundadır. Son genişlemeyle daha da büyüyen Avrupa Birliği, yeni sınırlarının ötesindeki ilişkilerini istikrar, refah ve güvenliği yaymak suretiyle geliştirme imkanına sahip olacaktır. Halihazırda komşu olduğu Rusya, Ukrayna, Moldova, Belarus, Fas, Cezayir, Tunus, Libya, Mısır, Lübnan, Filistin, İsrail, Ürdün ve Suriye gibi ülkelerin yanı sıra, Türkiye'nin üyeliği ile birlikte Irak ve İran gibi Orta Doğu'nun kalbini teşkil eden ülkelere de komşu olacak olan AB, dünya siyasetinde daha etkin ve hatta öncü bir rol oynama fırsatı bulacaktır.

AB'nin Ortak Dış ve Güvenlik Politikasının, etkin bir askeri güce sahip Türkiye olmadan yeterince gelişebilmesi mümkün görünmemektedir. AB, Türkiye'nin üye olmasıyla bu alanda da daha etkili bir dünya gücü haline dönüşme fırsatını yakalayacaktır. Kurulduğu ilk yıllardan bu yana NATO'nun güvenilir ve aktif bir üyesi olan Türkiye, AB'nin de dünya barış ve istikrarına somut katkılar yapabilmesine yardımcı olacaktır.

Türkiye, enerji alanında da stratejik bir konuma sahiptir. Türkiye'nin zengin petrol ve doğalgaz kaynaklarına sahip ülkelere erişim bakımından transit ülke konumunda olması, AB ülkelerinin söz konusu kaynaklardan yararlanmasını kolaylaştıracaktır.

Sonuç itibarıyla, Türkiye'nin üyeliği, AB'ye dünya politikasında daha güçlü ve etkin bir rol oynama imkanı verecektir. Türkiye'nin NATO'ya üyeliği, ABD ile stratejik ortaklığı, Balkan ve Kafkas ülkeleriyle işbirliği ve İslam dünyası ile bağları, AB'nin küresel güç olma hedefine yaklaşmasına katkı sağlayacak unsurlardır. Tüm bu ilişkileri ve kapasitesi ile Türkiye, AB'nin Ortak Dış ve Güvenlik Politikasının derinleşmesine ve güç kazanmasına hizmet edecektir. Öte yandan, AB üyesi Türkiye, diğer alanlarda olduğu gibi güvenlik alanında da daha istikrarlı bir konuma yükselecek, Soğuk Savaş sonrası ortamın getirdiği belirsizliklerden önemli oranda kurtulacaktır. Netice olarak, "Kazan-Kazan" ilişkisi içinde, gerek Türkiye gerekse AB, güvenliğini ve etkinliğini artırmış olacaktır.

4. Türkiye'nin Üyeliğinin AB'nin Terörle Mücadele Kapasitesine Katkısı

Terörizm; farklı amaçlara, benzer yıkıcı yöntemler kullanmak suretiyle ulaşmayı hedefleyen, dünya uluslarını ülke ayırımı yapmadan aynı ölçüde tehdit eden bir olgudur. 21'inci yüzyıla girdiğimiz bu dönemde terörizm, dünya genelinde gerek teknolojik imkânlar, gerek hedeflediği alan bakımından tarihin hiçbir döneminde görülmemiş bir yıkıcılık potansiyeline ulaşmış olup, uluslararası ve sınıraşan bir boyut kazanmıştır.

11 Eylül 2001'de ABD'de meydana gelen terörist saldırılar, terörizmin insanlık için ne kadar ciddi bir tehdit olduğunu ortaya koymuştur. Türkiye ve İspanya'da gerçekleştirilen benzer terörist eylemler, hiçbir ülkenin terörizme karşı bağışık olmadığını göstermiştir. Zira, belirli bir ulus devletin sınırları dahilinde şiddet eylemlerine girişilse bile, her terörist örgütün; eleman bulma, lojistik destek sağlama, örgüt mensuplarının eğitilmesi ve terör eylemlerinin finansmanının sağlanması, sığınacak yer temini gibi hususlarda eylem yapılan devletin sınırları dışındaki unsurlara bağımlı olduğu gerçeği artık kabul edilmektedir. Dolayısıyla terörizme karşı savaşta uluslararası toplumun dayanışma içinde ve birlikte hareket etmesinin gerekliliği bir kez daha ortaya çıkmıştır.

Terörizmle mücadelenin başarıya ulaşması için doğru tanımlanması gerekmektedir. Terörizm belli bir din, etnik kimlik, ırk, renk, kültür veya bir coğrafi alanla ilişkilendirilemez. Dolayısıyla, terörle mücadele tüm dünyanın ortak sorunu haline gelmiştir.

Türkiye'nin terörizmle mücadeledeki bilgi ve tecrübe birikimi, devletlerin terörizmi önlemek ve ortadan kaldırmak için ulusal, bölgesel ve uluslar arası düzeyde işbirliği yapılması gerektiğini göstermektedir. Türkiye bu konuda her türlü işbirliğine açık ve çok uzun zamandan beri terörizmle mücadele etmesi nedeniyle edindiği birikimi ve deneyimi paylaşmaya hazır olduğunu da her fırsatta dile getirmektedir.

Terörizmle mücadele konusunda önemli gelişmelerin yaşandığı, terörizme bakış açısının değiştiği, tüm dünyada terörizme karşı ortak mücadelenin başlatıldığı günümüzde, Terörizm ile İslâm veya diğer herhangi bir din arasında bağlantı kurmanın vahim bir hata olacağı anlaşılmıştır. Bugün tüm dünya, bu kez küresel çapta olmak üzere, bir terör tehdidi ile karşı karşıya iken, Türkiye kendi üzerine düşen sorumlulukların farkındadır. Avrupa Ekonomik ve Sosyal Komitesinin 1 Temmuz 2004 tarihli Görüşünde belirtildiği gibi "Türkiye'nin AB'ye katılımı; AB'nin çoğulculuk, kültürler ve dinler arası diyalogu gerçekleştirme yeteneği ile dünyada barış ve adaletin sağlanmasındaki eriştiği yüksek seviyeyi ortaya koyacaktır."

Türkiye'nin AB üyeliği, Avrupa bütünleşmesine son dönemlerde insanlığı tehdit eden terörizmle ilgili olarak da katkı sağlayacak ve AB'nin terörle mücadele etmedeki kararlılığını bütün dünyaya gösterecektir. Bir taraftan terörizm ile etkili bir şekilde mücadele edilirken, diğer taraftan demokratikleşme ve ekonomik gelişme ekseninde yeni açılımların yapılmaya çalışıldığı bir ortamda, AB tecrubesi ve Türkiye'nin oluşturacağı sinerji Avrupa ve çevresi başta olmak üzere tüm dünyada barış ve istikrara katkıda bulunacaktır.

5. Türkiye'nin AB'ye Üyeliğinin Kıbrıs Sorununun Çözümüne Katkısı

Adanın yeniden birleştirilmesine yönelik olarak kapsamlı çözüme ulaşma çabaları, BM Genel Sekreteri'nin iyiniyet misyonu çerçevesinde 1999'dan bu yana devam etmiştir. Bu çerçevede, Kıbrıs Türk tarafıyla Kıbrıs Rum tarafının kapsamlı bir çözüme ulaşmaları ve Kıbrıs'ta yeni bir düzen yaratılması hedeflenmiş ve 1 Mayıs 2004'ten önce bir çözüme ulaşılmamasının, ilgili tüm taraflar ile uluslararası barış ve güvenliğin yararına olacağı düşünülmüştür. Bu yaklaşım, Kıbrıs'ın AB'ye 1 Mayıs 2004'te birleşik olarak girebilmesinin yegane yolu olarak öngörülmüştür.

31 Mart 2004'te İsviçre'de yapılan görüşmelerde, ayrı ve eşzamanlı referandumlarla onaylanmak üzere taraflara iletilen plan, Kıbrıs'taki iki taraf, Yunanistan ve Türkiye ile yakın istişare halinde BM Genel Sekreteri tarafından nihai hale getirilmiştir.

Referandumlar Kıbrıs'ta 24 Nisan'da düzenlenmiş ve Kıbrıslı Türklerin büyük çoğunluğu, BM Genel Sekreterinin, Kıbrıs'ın 1 Mayıs 2004'te AB'ye birleşik olarak girmesine imkan tanıyacak olan çözüm planı lehine oy kullanmıştır.

Buna karşılık, Kıbrıslı Rumlar planı yüzde 75'lik bir çoğunlukla reddetmişler ve birleşik bir Kıbrıs'ı AB'ye sokma yönündeki çabalar böylece başarısızlığa uğramıştır. Sonuç olarak, BM Genel Sekreteri'nin kapsamlı çözüm planı, planın ilgili hükümleri uyarınca, geçersiz ve hükümsüz kalmıştır.

Rum tarafının, 1 Mayıs 2004 tarihinde AB'ye üye olmasıyla birlikte, AB kendi kriterleri hilafına uluslararası bir soruna taraf olmuştur. Zira, AB'ye katılacak ülkelerin, sınır ihtilaflarını çözmüş olmaları aranmaktadır. Oylama sonuçları uyarınca, birleşme ve bu şekilde AB ile bütünleşme arzusunu net bir şekilde ifade eden, yaptıkları tercihle AB'nin temel değerlerine bağlı olduklarını ortaya koyan Türk tarafı AB'nin dışında kalırken, Rum Kesimi, AB üyesi olmuştur.

Başından beri Kıbrıs konusunda çözüm politikasından yana olan Türkiye bu çerçevede, her zaman Kıbrıs'ta kalıcı ve adil bir barıştan yana olduğunu ifade etmiş ve bütün eylemleri bu ifadelerine uygun geliştirmiştir. Bu süreçte, Türkiye sonuçta iki tarafın da kazançlı çıkacağı bir yaklaşım benimsemiştir.

Türk Hükümeti, Kıbrıs'ta adil ve kalıcı bir barışın tesisini öncelikli hedeflerinden biri olarak görmektedir. Bu konuda, gerek ilgili kurumlarla gerek KKTC yetkilileriyle yakın bir işbirliği ve dayanışma içinde, çözüme yönelik ortak stratejiler geliştirilmeye çalışılmıştır. Bu çerçevede, Türkiye, Kıbrıs'ta yalnızca müzakerelerin tekrar başlatılmasına vesile olmakla kalmayıp, tüm süreç boyunca BM Genel Sekreterine verdiği destekle iyi niyetini de göstermiştir.

Ayrıca, Türk ve Yunan hükümetleri arasında 1999 yılından bu yana istikrarlı bir biçimde gelişmekte olan diyalog ve işbirliği, AB çatısı altında daha da artacak ve işbirliği tüm alanlara yayılarak yeni adımlar atılmasını sağlayacaktır. Bu durum, Kıbrıs sorununun çözüme kavuşturulmasına da katkı sağlayacaktır.

C- EKONOMİK KONULAR

1. Ekonomik Kriterlere Uyum Durumu

Türkiye, işleyen bir piyasa ekonomisinin ve Birlik içerisindeki rekabet baskısı ve piyasa güçleriyle baş edebilme kapasitesinin varlığı olarak tanımlanan Kopenhag Ekonomik Kriterlerine uyum yönünde oldukça önemli adımlar atmıştır. Bu kapsamda, Ekonomik ve Sosyal Konseyin kurulması, Merkez Bankasının daha bağımsız bir yapıya kavuşturulması, bankacılık, elektrik ve doğal gaz piyasalarının uluslararası normlar dikkate alınarak yeniden düzenlenmesi gibi ekonominin birçok alanında yasal düzenlemeler gerçekleştirilmiş ve ekonomideki yapısal bozuklukların giderilmesine yönelik başlatılan reformlarda önemli aşamalar katedilmiştir.

Aşağıda Kopenhag Ekonomik Kriterlerine uyum yönünde kaydedilen gelişmeler ana hatlarıyla ele alınmaktadır:

a) İşleyen bir piyasa ekonomisinin varlığı

İşleyen bir piyasa ekonomisinin varlığı ticaretin olduğu kadar fiyatların da serbestleştirilmiş olmasını gerektirmektedir. Ayrıca, gelişmiş bir mali sektörün varlığı ve piyasaya giriş ve çıkışlarda önemli engellerin olmaması da işleyen bir piyasa ekonomisinin varlığını destekleyen unsurlardır.

- *Dış ticaretin serbestleştirilmesi:* 1996 yılında Türkiye ile AT arasında oluşturulan gümrük birliği neticesinde, Türkiye ile AB arasında sanayi mallarında gümrük vergileri ve eş etkili vergiler kaldırılmış ve üçüncü ülkelere karşı Topluluğun Ortak Gümrük Tarifesi (OGT) benimsenmiştir. DTÖ ve AB'nin Ortak Ticaret Politikası çerçevesinde benimsenmiş kurallar ile uyumlu bir ticaret politikası Türkiye tarafından da uygulanmaya başlanmıştır.
- *Fiyatların serbestleştirilmesi:* Kamunun ekonomideki ağırlığının azaltılması ve Kamu İktisadi Teşebbüslerini kamunun müdahalesi olmadan fiyatlarını piyasa koşulları çerçevesinde belirleme prensibidoğrultusunda, piyasadaki fiyat sapmaları azalmaktadır. Fiyat yapısında önemli bozulmalara sebep olan tarımsal destekleme fiyatları sisteminin yerini doğrudan gelir desteği sistemi almıştır. Tütün ve şeker fiyatları, ürün alımı yapan kamu kuruluşları yerine, piyasadaki arz ve talep tarafından belirlenmektedir. Elektrik, telefon ve doğalgaz fiyatları bağımsız kurumlarca düzenlenmektedir.
- *Özelleştirme:* Devlet, 2003 yılı itibarıyla hayvan yemi, süt ürünleri, havaalanı yer hizmetleri, petrol dağıtımı ve çimento sanayii gibi alanlardan tamamen çekilmiş; tekstil, turizm, et ve balık ürünleri ile deniz taşımacılığı alanlarında ise piyasadaki belirleyici konumunu özel sektöre devretmiştir. Diğer taraftan, kamu bankalarının özelleştirilmesi çalışmaları başlatılmış ve mali sektörde kamunun etkisinin azaltılması yönünde önemli adımlar atılmıştır. Elektrik sektörü ile ilgili olarak, sektördeki üretici ve dağıtıcılara ilişkin değerlendirme çalışmaları yapılmış ve 3 üretici şirket ile dağıtım şirketi özelleştirme portföyüne alınmıştır.

Hükümetin özelleştirme konusundaki kararlılığına rağmen, özelleştirme konusundaki performans hedeflerin altında gerçekleşmiştir. 1999-2004 döneminde özelleştirmeden 4,3 milyar dolar tutarında gelir elde edilmiştir.

- *Bankacılık sektörü:* Sürdürülmekte olan Bankacılık Sektörü Yeniden Yapılandırma Programı ile, bankacılık sektörünün yeniden yapılandırılarak daha sağlıklı bir yapıya kavuşturulması yönünde çalışmalar yapılmaktadır. Kamu bankalarının özelleştirilmesi çalışmaları sürdürülmektedir. Bu amaçla, kamu bankalarının operasyonel açıdan etkinliğinin artırılması ve sektörde rekabet ortamının sağlanmasına yönelik stratejiler hazırlanmaktadır. Gerçekleştirilen yapısal reformlarla bankacılık sektörünün güçlendirilerek reel sektöre kaynak sağlayacak sağlıklı bir yapıya kavuşturulması yönünde önemli ilerlemeler kaydedilmiştir.
- *Piyasaya giriş çıkışlar:* Türk ekonomisi, piyasaya giriş ve çıkışın yüksek olduğu bir ekonomidir. 2003 yılında yeni kurulan işletme sayısı 2002 yılına göre yüzde 19 oranında artarak 65.335'e yükselmiştir. Aynı yılda toplam 18.665 işletme kapanmıştır. Piyasaya giriş ve çıkış sayısının yüksek oluşu piyasaya giriş ve çıkış rejiminin serbestliğini göstermektedir.

b) Birlik içerisindeki rekabet baskısı ve piyasa güçleriyle baş edebilme kapasitesi

Birlik içerisindeki rekabet baskısı ve piyasa güçleriyle baş edebilme kapasitesi, istikrarlı bir makroekonomik yapının varlığına bağlıdır. Ayrıca, katılım öncesinde AB ile daha ileri düzeyde bir ekonomik entegrasyon üyelik yükümlülüklerinin yerine getirilmesi bakımından önemli görülmektedir.

- *Makroekonomik istikrarın sağlanması:* Uygulanmakta olan ve IMF tarafından da desteklenen istikrar programı neticesinde, ekonomik istikrarın sağlanması, piyasalardaki güvenin artırılması, rekabetçi ve serbest bir ekonomik ortam oluşturulması yönünde önemli adımlar atılmıştır. Programın kararlı bir şekilde uygulanması sonucunda enflasyon , faiz oranları ve para stoku önemli oranda düşerken hızlı bir büyüme sürecine girilmiştir. Ayrıca Kamu mali yönetiminin iyileştirilmiş ve mali sektörün yeniden yapılandırılmasında önemli mesafeler alınmıştır. Türkiye'de son iki yıldır görülmekte olan makroekonomik performans bu gelişmelerin en iyi göstergesidir. Gerçekleştirilen yapısal reformlar ve ekonomideki iyileşme, belirsizliklerin azalmasına ve iç ve dış piyasaların ekonomiye olan güvenin artmasına, dolayısıyla ekonominin istikrara kavuşmasına yardımcı olmuştur.

Ekonomik programın kararlılıkla uygulanmasıyla sağlanan mali ve parasal disiplin altında enflasyonla mücadele konusunda oldukça başarılı olunmuş ve yıllık enflasyon oranları 2002 ve 2003 yıllarında hedeflerin de altında gerçekleşmiştir. 2001 yılında yüzde 68,5 olan TÜFE yıllık artış hızı 2003 yılı sonunda yüzde 18,4'e gerilemiştir. 2004 yılı Eylül ayı itibarıyla TÜFE yıllık artış hızı yüzde 9'a gerilemiştir. Enflasyon aşağı çekilirken yüksek büyüme hızlarına ulaşılmıştır. GSYİH artış hızı 2002 yılında yüzde 7,9, 2003 yılında ise yüzde 5,8 olarak gerçekleşmiştir. 2004 yılında da büyüme hızının yüzde 5 hedef seviyesinin çok üzerinde yaklaşık olarak yüzde 10 dolayında gerçekleşmesi beklenmektedir. Bu süreçte mali piyasalarda sağlanan güven ve istikrar ortamında faiz oranları da gerilemiştir. Devlet iç borçlanma senedi yıllık ortalama bileşik faiz oranı 2001 yılı sonunda yüzde 73,8 iken bu oran 2003 yılı sonunda yüzde

28,4'e gerilemiştir. 2004 yılı Eylül ayı itibarıyla söz konusu faiz oranı yüzde 26,1 olmuştur. Mali piyasalarda sağlanan istikrar ortamı piyasalarda borçların sürdürülebilirliğine ilişkin endişeleri ortadan kaldırarak borç stokunun milli gelire oranının azalma eğilimine girmesini sağlamıştır. 2001 yılı sonunda kamu net borç stokunun GSMH'ya oranı yüzde 90 iken, bu oran 2003 yılı sonunda yüzde 69,9'a gerilemiştir.

- *Yatırım ortamının iyileştirilmesi:* Doğrudan yabancı yatırımların özendirilmesine, yabancı yatırımcıların haklarının korunması ile yatırım ve yatırımcı tanımlarında uluslararası standartlara uyulmasına, doğrudan yabancı yatırımların gerçekleştirilmesinde izin ve onay sisteminin bilgilendirme sistemine dönüştürülmesine ilişkin esasları düzenleyen 4875 sayılı Doğrudan Yabancı Yatırımlar Kanunu Haziran 2003 tarihinde kabul edilmiştir.

Diğer taraftan, daha önce toplam 19 aşamalı olan ve iki aydan fazla süre gerektiren şirket kuruluşu sürecinin, standart şirket kuruluşu formu doldurularak 3 aşamaya ve bir güne indirmek suretiyle sadeleştirilmesini sağlayan 4884 sayılı Kanun yürürlüğe girmiştir.

Türkiye'nin yatırım ortamı olarak imajını düzeltmeye, yerli ve yabancı yatırımları artırmaya ve mevcut yatırımları genişletmeye yönelik faaliyetleri yürütmek üzere bir Yatırım Promosyon Ajansı kurulması çalışmaları da son aşamaya gelmiştir.

- *İş ortamının iyileştirilmesi:* İş ortamının iyileştirilmesi reformu çerçevesinde, şirket yönetişimini geliştirmek ve bankacılık reformunu desteklemek amacıyla, Türk Muhasebe Standartları Kurulu kurulmuştur. Kurulun faaliyetlerine ilişkin yasal düzenleme çalışmalarına devam edilmektedir.

İcra ve İflas Kanununda yapılan değişiklikler ile, mevcut Kanundan kaynaklanan sorunların giderilmesi ve icra uygulamalarının hızlandırılması hedeflenmiştir.

Vergi adaletinin sağlanması, vergi kaçağı ve kayıt dışı ekonominin önlenmesi amacıyla 2004 yılı itibarıyla enflasyon muhasebesi sistemine geçilmiştir.

- *Küçük ve Orta Boy İşletmeler:* Küçük ve Orta Boy İşletmeler (KOBİ), Türk ekonomisinde istikrarın sağlanması konusunda temel bir rol oynamaktadır. Türkiye'de firmaların yüzde 99,8'ini KOBİ'ler oluşturmaktadır. Bu işletmelerde, toplam istihdamın yaklaşık yüzde 77'si sağlanmakta ve toplam katma değer yaklaşık yüzde 38'i yaratılmaktadır.

Küçük ölçekli yapıları, çoğunlukla aile şirketi olan bu işletmelere, değişen iş ortamına uyum sağlama konusunda esneklik sağladığından dolayı, bu işletmeler Türk ekonomisinde şokların etkisinin azaltılması açısından oldukça önemli bir rol oynamaktadır. Gümrük birliği sürecinde ekonomide önemli ölçüde bozulmaların yaşanmaması da KOBİ'lerin bu esnek yapısından kaynaklanmaktadır.

- *Düzenleyici reformlar ve kurumlar:* Kamunun piyasaların işleyişine müdahale etmeden düzenleyici ve denetleyici görevini yerine getirmesini sağlamak üzere, bankacılık, enerji, telekomünikasyon, tütün ve şeker gibi alanlara ilişkin bağımsız düzenleyici kurumlar oluşturulmuştur. Bu kurumlar oluşturulurken, izleme ve

düzenleme faaliyetlerinin yürütülmesi, piyasalarda tekellerin engellenmesi, rekabetin kısıtlanmasının veya zarar görmesinin engellenmesi ve piyasaya hizmet verenler arasında ayrımcılığın önlenmesi hedeflenmiştir.

- *Kamu Reformu:* 2003 yılı Aralık ayında kabul edilen Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu ile, kamu mali yönetiminde saydamlık ve hesap verme sorumluluğunun artırılması, harcama öncesi kontrol fonksiyonunun etkinliğinin yükseltilmesi, harcama sonrası iç denetim ve dış denetim sistemlerinin AB standartlarına uygun hale getirilmesi, harcamacı kuruluşların harcama öncesi kontrol ve harcama sonrası iç denetim konusundaki inisiyatiflerinin genişletilmesi hedeflenmiştir.

2004 yılı itibarıyla, konsolide bütçeye tabi tüm kuruluşlarda analitik bütçe kod sistemine geçilmiştir. 2006 yılında ise, Genel Devlet tanımındaki bütün kurum ve kuruluşlarda yeni bütçe kod yapısının uygulanması hedeflenmektedir. Bu sistem ile, devletin mali istatistiklerinin daha düzenli tutulması, güvenilir olması, analiz ve uluslararası karşılaştırmaların yapılmasına elverişli hale getirilmesi ve böylece mali saydamlığın ve hesap verebilirliğin artırılması hedeflenmektedir.

Kamu yönetiminde demokratikleşmeyi ve verimliliği artırmak amacıyla bir kamu yönetimi reformu benimsenmiştir. Bu reform ile kamu hizmetlerinde etkililiği, şeffaflığı ve katılımcılığı sağlayacak gerekli yasal ve kurumsal çerçevenin oluşturulması hedeflenmektedir. Özellikle merkezi ve yerel yönetimler arasındaki görev, güç ve kaynak dağılımını netleştiren ve kamu yönetiminin temel prensiplerini belirleyen kanun ile mahalli idareler ile ilgili üç temel kanun (Büyükşehir Belediyeleri Kanunu, Belediyeler Kanunu ve İl Özel İdaresi Kanunu) TBMM'de kabul edilmiştir.

Kamuda şeffaflığı artıracak ve kamuoyuna karşı hesap verebilirliği güçlendirecek Bilgi Edinme Hakkı Kanunu yasalaşmış ve uygulanmaya konulmuştur.

Kamuda etik standartları belirlemeye ve izlemeye dönük olarak bir kurul oluşturmuştur.

Ayrıca, tüm ilgili kurumların başlatılan bu reformun temel ilkeleriyle uyumlu bir şekilde yeniden yapılanmalarına dönük çalışmalar sürdürülmektedir. Bu sürecin tamamlanması, ekonominin rekabet gücünü olduğu kadar, kamu idarelerinin değişik müktesebat konularını üslenme kapasiteleriyle de yakından ilgilidir.

- *AB ile ticaret:* Türkiye ile AB arasında 1996 yılında gerçekleştirilen gümrük birliği ile ticari ilişkiler daha da güçlenmiştir. Türkiye'nin AB ülkelerinden yaptığı ithalat toplam ithalatının yaklaşık yüzde 45'ini oluşturmaktadır. AB ülkelere yapılan ihracat ise, toplam ihracatımızın yaklaşık yüzde 50'sini oluşturmaktadır. Söz konusu oranlar, Türkiye ile AB arasında büyük ölçüde ticari entegrasyona ulaşıldığını göstermektedir.

2. Üyelik Sürecinde Türkiye'nin Ekonomik Performansının Artışıyla Birlikte Üye Ülkelerle Arasındaki Gelişmişlik Farkının Azalması

Türkiye'de geçmişte yaşanan siyasi ve ekonomik istikrarsızlıklar nedeniyle yıllık ortalama büyüme oranları potansiyelin çok altında kalmıştır. Son yıllarda yaşanan siyasi

istikrar ve ekonomik alanda uygulanan doğru politikalar büyümeye olumlu katkılarda bulunmuş ve son bir kaç yılda, AB ülkeleri ile karşılaştırıldığında Türkiye ekonomisi yüksek oranda büyümüştür.

AB ile müzakerelerin 2005 yılı içerisinde başlaması ve AB üyeliğinin gerçekleşmesi Türkiye'de yaşanan siyasi ve ekonomik istikrarı daha da güçlendirecektir. İstikrarın tam olarak sağlandığı bir Türkiye'de yatırımlar artacak, yabancı sermaye girişi hızlanacak, istihdam olanakları ve büyüme hızı artacak ve Türkiye'nin diğer AB üyesi ülkelerle arasındaki gelişmişlik farkı azalacaktır.

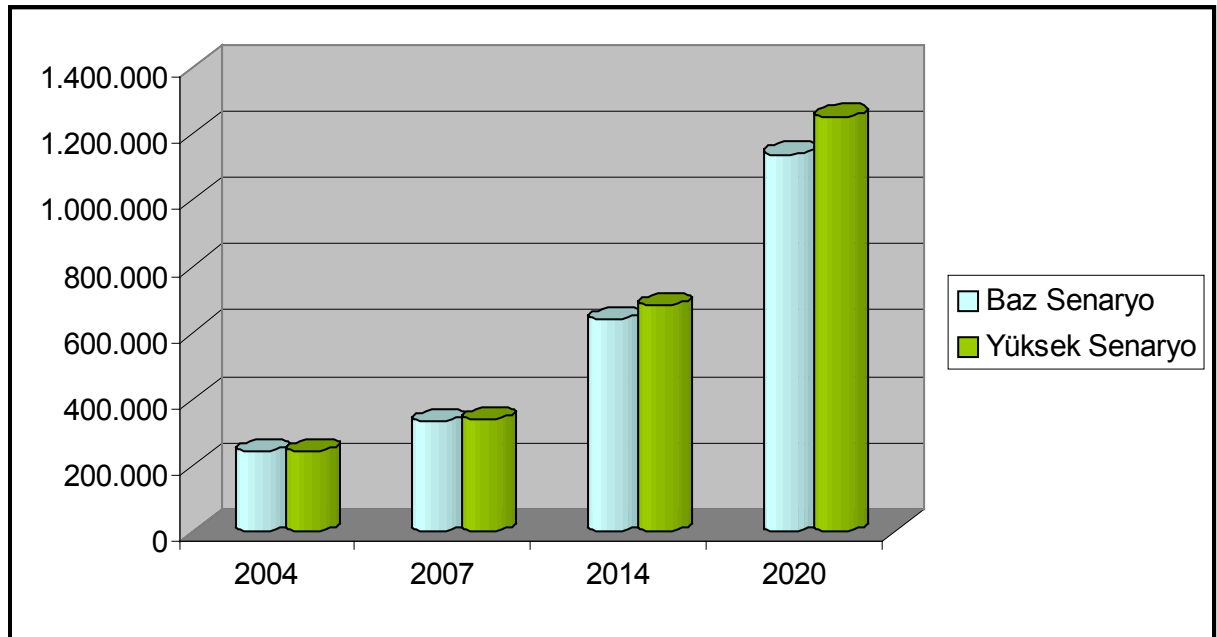
AB üyeliğinin Türkiye ekonomisine etkilerini tahmin etmeye yönelik olarak yapılan bu çalışmada, ileriye yönelik projeksiyonlar için iki senaryo oluşturulmuştur. Her iki senaryoda da AB'nin bir sonraki bütçe döneminin başlangıcını teşkil eden 2014 yılı kritik bir yıl olarak varsayılmıştır.

AB'ye üyeliğin Türk ekonomisine etkilerinin sınırlı olacağı varsayımıyla yapılan baz senaryoda, 2004 yılı itibarıyla Türkiye'nin GSYİH'sinin AB-25'in toplam GSYİH'sinin yüzde 2,4'ü seviyesinde olacağı tahmin edilmektedir. Baz senaryoya göre, AB üyeliğinin getireceği olumlu ekonomik etkiler sonucunda, Türkiye'nin GSYİH'si 2014 yılında AB-25 GSYİH'sinin yüzde 4'ü seviyesine çıkacağı tahmin edilmektedir. 2004-2020 döneminde Türkiye ekonomisinde gerçekleşecek yıllık ortalama yüzde 6,2 oranındaki büyüme ile, 2020 yılında AB-25 GSYİH'sinin yüzde 5,4'ü oranında bir GSYİH'ye ulaşması ve 2004 yılında cari fiyatlarla 241 milyar euro olan GSYİH'nin, 2020 yılında yaklaşık 1.139 milyar euro tutarına ulaşacağı beklenmektedir.

AB'ye üyeliğin Türk ekonomisine etkilerinin yüksek olacağı varsayımıyla hazırlanan ikinci senaryoya göre ise, 2014 yılında Türkiye'nin GSYİH'si AB-25'in GSYİH'sinin yüzde 4,2'si, 2020 yılında ise, AB-25'in GSYİH'sinin yüzde 6'sı seviyesinde olacağı tahmin edilmektedir. 2004-2020 döneminde yıllık ortalama yüzde 6,8 oranında büyümenin gerçekleşeceği ve 2004 yılında cari fiyatlarla 241 milyar euro olan GSYİH'nin, 2020 yılında yaklaşık 1.251 milyar euro tutarına ulaşacağı beklenmektedir.

Grafik 2.1: GSYİH

(cari fiyatlarla, milyon euro)

Kaynak: DPT

Tablo 2.1: GSYİH Büyüme Oranı (yüzde)

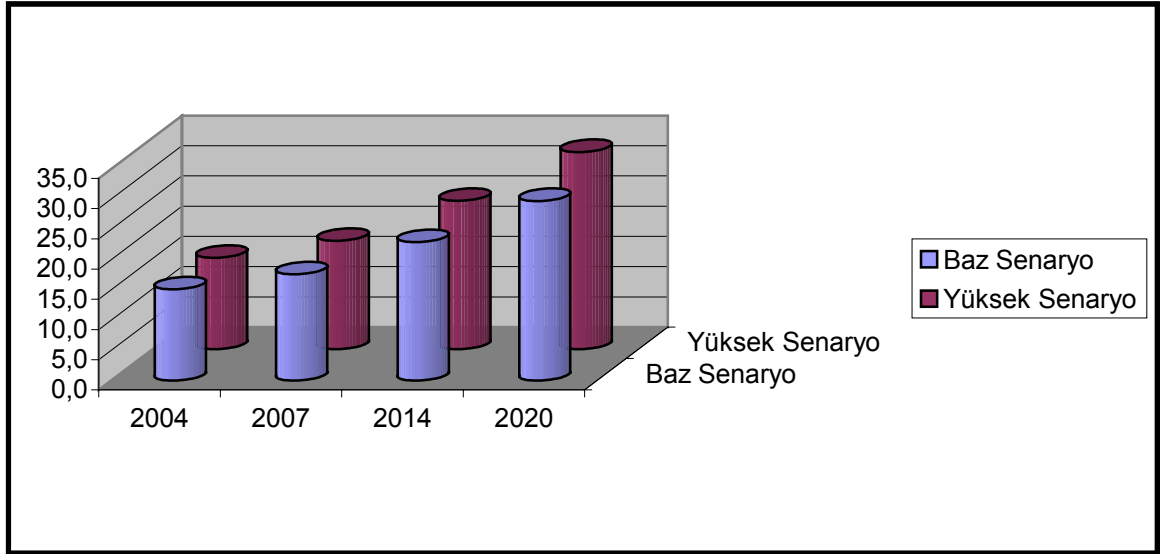
	TÜRKİYE		AB 25
	Baz Senaryo	Yüksek Senaryo	
2004	9,6	9,6	2,6
2007	5,1	6,0	3,0
2014	6,4	7,0	3,0
2020	6,4	6,8	3,0
2004-2020	6,2	6,8	3,0

Kaynak: DPT

Halihazırda Türkiye'de kişi başına milli gelir cari fiyatlarla AB-25 ortalamasının yüzde 15,1'i seviyesindedir. Türkiye'de kişi başına milli gelirin, baz senaryoya göre 2014 yılında AB-25'in yüzde 22,9'una, 2020 yılında ise yüzde 29,7'sine yükseleceği tahmin edilmektedir. Yüksek senaryoya göre ise, kişi başına milli gelirin 2014 yılında AB-25 ortalamasının yüzde 24,5'ine, 2020 yılında da yüzde 32,6'sına ulaşacaktır. Satın alma gücü paritesine göre bu oranların çok daha yukarıda olacağı tahmin edilmektedir. Nitekim 2004 yılı itibarıyla satın alma gücüne göre bu oranın yüzde 30 civarında olacağı düşünülmektedir.

Grafik 2.2: Kişi Başına Milli Gelir

AB 25=100

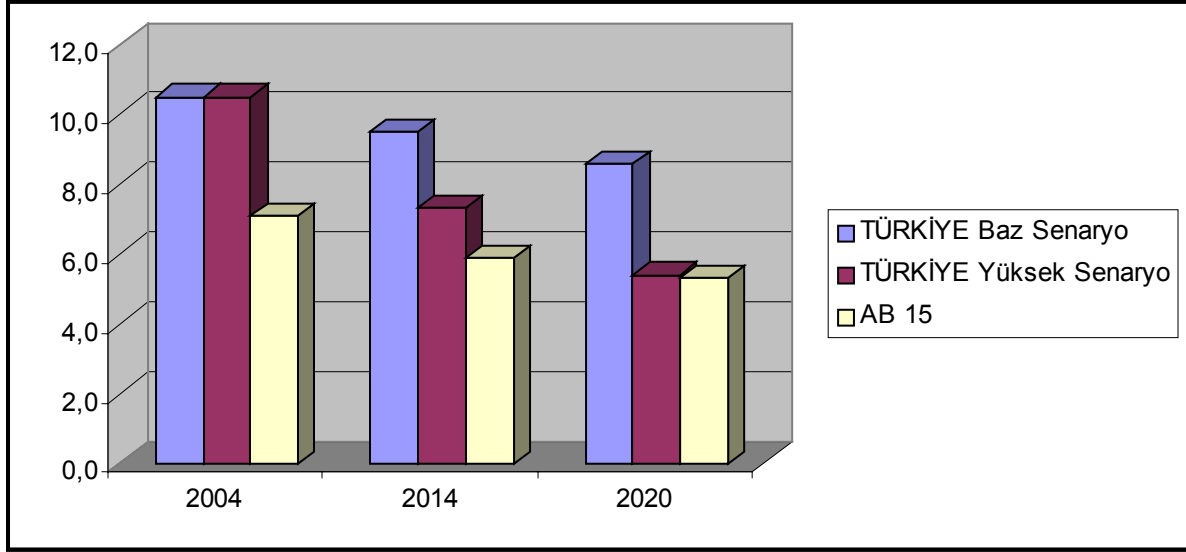

Kaynak: DPT

AB üyeliği ile birlikte ekonomik istikrarın tesis edildiği bir ortamda, yabancı sermaye girişi hızlanacak, yerli yatırımlar artacak ve üyeliğin büyüme üzerinde oluşturacağı olumlu etki ile birlikte istihdam artacaktır. Bu varsayımlar altında, 2004 yılı itibarıyla yüzde 10,5 oranında olması tahmin edilen işsizlik oranının baz senaryoya göre 2014 yılında yüzde 9,5'e, 2020 yılında ise yüzde 8,6'ya gerilemesi beklenmektedir. Yüksek senaryoya göre ise, işsizlik oranının 2014 yılında yüzde 7,3'e, 2020 yılında ise yüzde 5,4'e düşeceği tahmin edilmektedir.

Grafik 2.3: İşsizlik Oranı

(yüzde)

Kaynak: DPT

3. Türkiye ile AB'nin Ekonomik Entegrasyonu

Türkiye ile AB arasındaki ilişkiler, Avrupa Topluluğu (AT) ile 12 Eylül 1963 tarihinde imzalanan ve 1 Aralık 1964 tarihinde yürürlüğe giren Ankara Anlaşmasının temel oluşturduğu ortaklık rejimi çerçevesinde gelişmektedir.

Ankara Anlaşmasında, Türkiye ile AT arasında kurulan ortaklığın, nihai amacı olan, Türkiye'nin tam üyeliği yönünde gelişmesinin üç dönemden geçerek gerçekleşmesi öngörülmüştür. Bunlar, hazırlık dönemi, geçiş dönemi ve son dönemdir. Geçiş döneminde Türkiye ile AT arasındaki ilişkiler, Ankara Anlaşmasının yanı sıra, 23 Kasım 1970'de imzalanan ve 1 Ocak 1973 tarihinde yürürlüğe giren Katma Protokol uyarınca düzenlenmiştir. Geçiş döneminde, taraflar arasında sanayi ürünlerini konu alan bir gümrük birliğinin tedricen gerçekleştirilmesi, işçilerin karşılıklı olarak serbest dolaşımının sağlanması, tarım ürünlerinde giderek genişleyecek bir tercihli ticaret rejiminin uygulanması, Katma Protokolün belirlediği alanlarda Türkiye ile AT arasında mevzuat ve politikaların yaklaştırılması ile şartların elverdiği ölçüde, hizmetlerin serbest dolaşımı süreçlerinin başlatılması öngörülmüştür.

AT 1972 yılından itibaren Türk menşeli sanayi ürünleri ithalatında gümrük vergilerini kaldırmış, tekstil ürünleri ithalatında kota uygulamasına geçmiştir. Türkiye ise 1973 yılından itibaren AT'ye karşı sanayi ürünleri ithalatında aşamalı olarak gümrük vergilerini indirmeye başlamıştır. Türkiye ile AT arasındaki ticari ilişkiler 1/95 sayılı Ortaklık Konseyi Kararı ile oluşturulan gümrük birliği ile daha da derinleşmiştir.

Gümrük birliği çerçevesinde, AB ve EFTA ülkelerine karşı sanayi ürünleri ithalatında gümrük vergilerinin ve fonların kaldırılması, üçüncü ülkelere yapılan ithalatta ise Topluluğun ortak gümrük tarifesi uygulanması sonucunda, 1995 yılında yüzde 5,3 olan toplam koruma oranları, 1996 yılında yüzde 2,62'ye düşmüştür. 1995 yılı ithalatı baz alınarak hesaplanan ve ithalattan fiilen alınan vergi ve fonların fiili ithalata oranı olarak tanımlanan koruma oranlarındaki bu düşme, Türkiye'nin, gümrük birliği neticesinde ithalatını önemli

ölçüde serbestleştirdiğini göstermektedir. 1995 yılında AB ve EFTA ülkelerine karşı yüzde 5,47 olan koruma oranları ise, 1996 yılında yüzde 1,34'e düşmüştür.

Koruma oranlarındaki bu azalmayı takiben, 1996 yılında Türkiye'nin ithalatında hızlı bir artış yaşanmış ve Türkiye'nin toplam ithalatı yüzde 22,2 artarak 43,6 milyar dolar olmuştur. İthalatın ülkeler dağılımına bakıldığında ise, Türkiye'nin AB ülkelerinden ithalatının, 1996 yılında yüzde 37,2 oranında artışla 23,1 milyar dolara ulaştığı görülmektedir (Tablo 3.1).

Gümrük birliği ile birlikte özellikle tüketim mallarının gümrük vergileri önemli oranda azalmış ve 1996 yılında AB ülkelerinden yapılan tüketim malları ithalatında yüzde 100'lük bir artış meydana gelmiştir. 1995 yılında yüzde 6,8 olan tüketim malları ithalatının toplam ithalat içindeki payı ise, 1996'da yüzde 9,8'e, 1997'de ise yüzde 11'e yükselmiştir (Tablo 3.3).

Gümrük birliği, sadece Türkiye'nin toplam ithalatının artmasına neden olmamış, ayrıca, ithalatın Topluluğa doğru kaymasına da neden olmuştur. Nitekim, gümrük birliği öncesi AB ülkelerinin, Türkiye'nin toplam ithalatı içerisindeki payı yüzde 47 dolaylarında iken, gümrük birliği sonrasında bu oran yüzde 50'nin üzerine çıkmıştır. 2003 yılına gelindiğinde, Türkiye'nin AB'den yaptığı ithalat 31,7 milyar dolar seviyesine ulaşarak toplam ithalatın yüzde 45,7'sini oluşturmuştur.

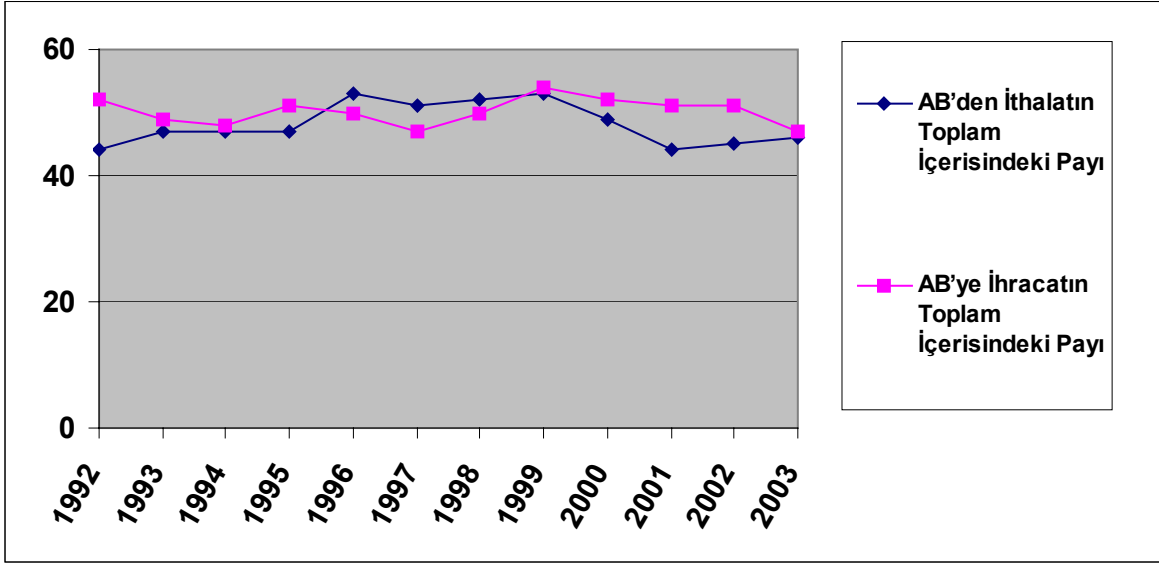
Gümrük birliğinin oluşturulmasını takip eden ilk yıllarda, AB'den yapılan ithalatın toplam ithalatımız içerisindeki payında dikkate değer bir artış olmasına rağmen, ilerleyen dönemde bu oranın gümrük birliği öncesindeki seviyelere gerilediği görülmektedir.

İhracatımız açısından bakıldığında ise, AB'ye yapılan ihracatın toplam ihracatımız içerisindeki yaklaşık yüzde 50'lik payının gümrük birliği sonrasında değişmediği görülmektedir. Bunun nedenlerinden biri, Avrupa Topluluğunun Türkiye'den yapmakta olduğu sanayi ürünleri ithalatında, gümrük birliğinin başlamasından önce de sıfır gümrük vergisi uygulamasıdır. Dolayısıyla gümrük birliğinin başlaması, Türkiye'ye ihracat açısından ilave bir avantajlı durum yaratmamıştır. Tekstil ve hazır giyim ürünlerinde, Topluluğun Türkiye'ye karşı kota uygulamasına son vermesine rağmen, gerek AB ülkelerinin o dönemde genel bir durgunluk içerisinde olması, gerek Uzak Doğu Ülkelerinin bu sektörlerde rekabet gücü kazanmaları, Türkiye'nin bu ürünlerde Topluluğa yaptığı ihracatını artırmamasını engelleyen en önemli iki faktör olmuştur.

1995 yılında yaklaşık 57 milyar dolar olan toplam ticaret hacmi 1997 yılında yaklaşık 75 milyar dolara, 2003 yılında ise 116 milyar dolara yükselmiştir. Gümrük birliği öncesi toplam ticaret hacmi içerisinde yaklaşık yüzde 47 dolaylarında olan AB ile ticaret hacmi, gümrük birliği sonrasında yüzde 50'nin üzerine çıkmış olup, 2003 yılında AB ile gerçekleşen toplam ticaret yaklaşık 56 milyar dolar seviyesine ulaşmıştır.

Grafik 3.1: Türkiye'nin Dış Ticaretinde AB'nin Payı

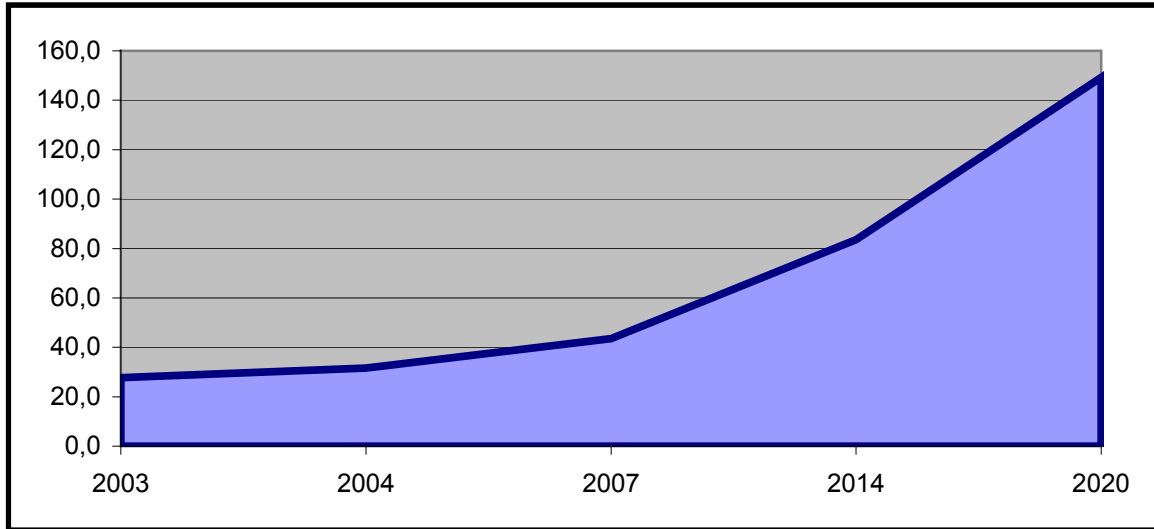
(yüzde)

Önümüzdeki yıllarda Gümrük Birliğinin derinleşmesi ve diğer alanlarda sağlanacak ilerlemeler doğal olarak Türkiye ile AB arasındaki ticareti olumlu yönde etkileyecektir. Ancak, mevcut oranların değişmeyeceği varsayılsa dahi, AB ile ilişkilere paralel olarak hızla büyüyen Türkiye ekonomisi mutlak değer itibarıyla AB için önemli bir ticaret partneri haline gelecektir. 2003 yılında yaklaşık 212 milyar euro GSYİH ile AB'den 27,8 milyar euro tutarında ithalat yapan Türkiye'nin, AB'den yapılan ithalatın GSYİH'daki payı değişmeyeceği varsayımı ile, baz senaryoya göre 1,138 trilyon euro GSYİH ile 2020 yılında AB üyesi ülkelerden yaklaşık 149.2 milyar euro ithalat yapabilir hale geleceği tahmin edilmektedir. Bu tüm Topluluğun pastasını büyüten ve bu büyüyen pastadan kendi payını alan bir Türkiye anlamına gelmektedir.

Grafik 3.2: Türkiye'nin AB'den İthalatı

(milyar euro)

Kaynak:DPT

Tablo 3.1: Türkiye'ni Dış Ticareti**(milyon dolar)**

	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003
Toplam İthalat	22.870	29.428	23.270	35.709	43.627	48.559	45.935	40.671	54.503	41.399	51.553	69.340
Toplam İhracat	14.714	15.375	18.106	21.637	23.225	26.261	26.974	26.588	27.775	31.334	36.059	47.252
Ticaret Hacmi	37.584	44.803	41.376	57.346	66.852	74.820	72.909	67.259	82.278	72.733	87.612	116.592
Toplam Ticaret Açığı	8.156	14.053	5.164	14.072	20.402	22.298	18.961	14.083	26.728	10.065	15.494	22.088

AB'den İthalatın Toplam İçerisindeki Payı	44	47	47	47	53	51	52	53	49	44	45	46
AB'ye İhracatın Toplam İçerisindeki Payı	52	49	48	51	50	47	50	54	52	51	51	52

Kaynak : DPT, DİE

Tablo 3.2 Türkiye-AB Dış Ticareti**(milyar dolar)**

	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004*
İhracat	6,9	7,0	7,6	7,6	8,6	11,0	11,5	12,2	13,5	14,3	14,3	16,1	18,5	24,5	20,2
İthalat	9,3	9,2	10,0	13,9	10,9	16,9	23,1	24,9	24,1	21,4	26,6	18,3	23,3	31,7	27,6
Ticaret Hacmi	16,2	16,2	17,6	21,5	19,5	27,9	34,6	37,1	37,6	35,7	40,9	34,4	41,8	56,2	47,8

Kaynak: DPT

* Ocak-Ağustos

Tablo 3.3: İthalatın Mal Gruplarına Göre Dağılımı (milyar dolar)

	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003
Sermaye malları	5.220	8.120	10.208	11.052	10.661	8.729	11.342	6.964	8.492	11.326
Toplam İçindeki Pay (%)	22	23	23	23	23	21	21	17	16	16
Ara malları	16.565	25.078	28.737	31.872	29.561	26.568	35.710	29.971	37.442	50.012
Toplam İçindeki Pay (%)	71	70	66	66	64	65	66	72	73	72
Tüketim malları	1.381	2.417	4.266	5.335	5.328	5.063	7.220	4.084	5.008	7.536
Toplam İçindeki Pay (%)	6	7	10	11	12	12	13	10	10	11
Diğerleri	103	95	416	301	372	327	231	380	610	466
Toplam İçindeki Pay (%)	0	0	1	1	1	1	0	1	1	1
Toplam	23.270	35.709	43.627	48.559	45.921	40.687	54.503	41.399	51.553	69.340

Kaynak : DPT, DİE

Türkiye ile AB arasındaki ekonomik entegrasyonun bir diğer göstergesi de ülkemizdeki AB menşeli yabancı sermayedir. 2004 yılı Eylül ayı itibarıyla ülkemizde faaliyet gösteren 8884 adet yabancı firmanın 4124'ü AB menşeli firmadır.

Tablo 3.4: Türkiye'de Faaliyette Bulunan AB 15 Menşeli Yabancı sermayeli Kuruluşların Ülkelere Göre Dağılımı

	Firma Adedi
Almanya	1482
Avusturya	34
Belçika	143
Danimarka	75
Finlandiya	25
Fransa	398
Hollanda	705
İngiltere	604
İrlanda	48
İspanya	92
İsveç	61
İtalya	346
Lüksemburg	76
Portekiz	8
AB Toplam	4124
Genel Toplam	8884

Kaynak: Hazine Müsteşarlığı

Türkiye ile AB arasındaki ticaret hacminin büyüklüğü taraflar arasında ticari entegrasyonun büyük ölçüde sağlandığını göstermektedir. Ülkemiz açısından AB en büyük ticari ortak konumundadır. Diğer taraftan, Türkiye'de yatırım yapan AB menşeli firmaların Türkiye'deki toplam yabancı sermaye içindeki payının yüksekliği, ülkemiz ile AB arasındaki ekonomik entegrasyonun derinliğinin bir göstergesidir.

Ülkemiz ile AB arasındaki ticari ve ekonomik ilişkilerin gelişmesinde çok önemli bir aşamayı oluşturan gümrük birliği, Türkiye için üyeliğe giden sürecin bir parçası olarak değerlendirilmektedir. Ancak, Türkiye'nin üyelik beklentilerinin gerçekleşmemesi durumunda, diğer bir çok alanda sürdürülen işbirlikleri gibi gümrük birliği de tartışılır bir hale gelebilecektir. Zira, gümrük birliği çerçevesinde, Türkiye'nin Topluluğun Ortak Ticaret Politikasına uyum yükümlülüğü bulunması, ülkemizin üçüncü ülkelerle ticari ilişkilerini belirleme serbestisini ortadan kaldırmaktadır.

4. Türkiye'nin AB'ye Getireceği Bütçesel Yük

Avrupa Birliği bütçesi, Topluluk politikalarında öngörülen hedeflerinin gerçekleştirilmesinde kullanılan en etkili araçlardan biridir. 1970 yılına kadar sadece üye ülkelerin transferleriyle oluşturulan AB bütçesi, bu tarihten itibaren öz kaynak sistemine dayanmaktadır. Buna göre, AB bütçesi;

- Şeker ve isoglüköz üretiminden elde edilen gelirler ve Ortak Gümrük Tarifesi çerçevesinde elde edilen gümrük vergisi gelirlerinin oluşturduğu geleneksel öz kaynaklar,
- Üye ülkelerin katma değer vergisi gelirlerinin yüzde 0,5'i,
- Üye ülkelerin GSMH'sinin belirli bir oranından oluşmaktadır.

AB'de şeker üretimiyle tüketimi arasında dengenin korunması ve şeker harcamalarının finansmanına sektörün katkısının sağlanması amacıyla, şeker pancarı ve şeker üreticilerinden üretim vergisi alınmaktadır. Şeker sektörüne ilişkin müdahale sistemi halen bir reformdan geçmekte olup bu kapsamda önümüzdeki dönemde bahse konu verginin ortadan kalkacağı tahmin edilmektedir.

2002 yılında AB'te toplam şeker üretimi yaklaşık 17 milyon ton, şeker üretiminden alınan vergi ise yaklaşık 865 milyon euro tutarında olup, 2002 yılı için ton başına vergi miktarı 51 euro civarındadır. Bu çalışmada şeker üretiminden alınan vergi miktarının değişmeyeceği varsayılmaktadır. Gümrük vergileri ile ilgili olarak ise, Türkiye için 2003 yılında yüzde 0,3 olan gümrük vergisi gelirlerinin GSYİH'ye oranının önümüzdeki dönemde de değişmeyeceği öngörülmektedir.

Üye devletler geleneksel öz kaynaklara ilişkin gelirlerinin yüzde 25'ini bu kaynakların toplama maliyetini telafi edebilmek için kendi bütçelerinde tutmakta ve kalan kısmını AB bütçesine aktarmaktadır.

Bu çerçevede, Türkiye'nin AB'ye üye olması durumunda 2004 yılı için, AB bütçesine geleneksel öz kaynaklar kapsamında yaklaşık 612 milyon euro, 2014 yılında 1.493 milyon euro ve 2020 yılında 2.619 milyon euro tutarında kaynak aktaracağı tahmin edilmektedir.

Tablo 4.1: Türkiye'nin AB Bütçesine Yapacağı Geleneksel Özkaynak Katkısı

	2004	2014	2020
Şeker üretimi (1000 ton)	1.830	1.500	1.500
Ton başına vergi miktarı (euro)	51	51	51
Toplam şeker üretim vergisi (milyon euro) (1)	93,3	76,5	76,5
GSYİH (milyon euro) (Baz Senaryo)	241.017	638.425	1.138.681
Gümrük vergilerinin GSYİH'ya oranı	0,003	0,003	0,003
Gümrük vergisi miktarı (milyon euro) (2)	723,1	1.915,3	3.416,0
Toplam (3)=(1+2)	816,4	1.991,8	3.492,5
Maliyetler için kesilecek yüzde 25'lik miktar (milyon euro) (4)	204,1	497,9	873,1
Toplam öz kaynaklar katkısı (milyon euro) (5)=(3-4)	612,3	1.493,8	2.619,4

Kaynak: DPT

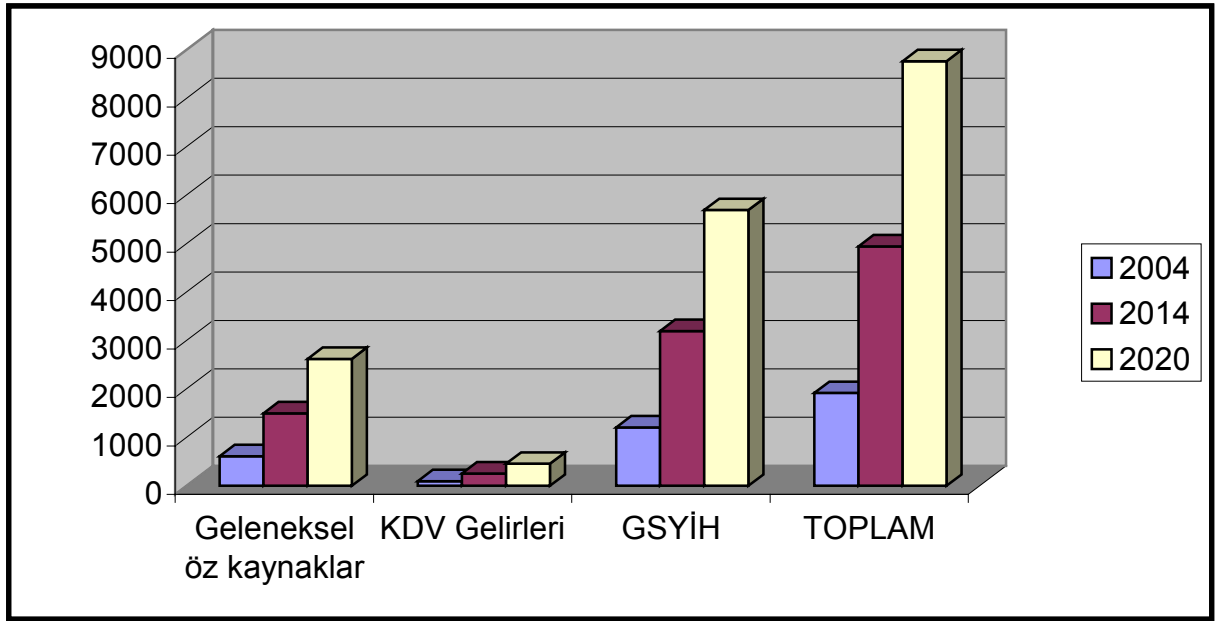
AB'ye üye devletler KDV gelirlerinin yüzde 0,5'ini AB bütçesine katkı olarak aktarmaktadır. Bu çalışmada AB bütçesine aktarılacak KDV katkısının GSYİH'ye oranının değişmeyeceği varsayılmaktadır. Bu çerçevede, Türkiye için 2003 yılında yüzde 0,04 olarak hesaplanan KDV katkı oranı 2014 ve 2020 yılları için de kullanılmıştır. Bu varsayım, Türkiye'nin AB üyesi olması durumunda 2004 yılında AB bütçesine yaklaşık 96,4 milyon euro, 2014 yılında 255,4 milyon euro ve 2020 yılında ise 455,5 milyon euro tutarında KDV katkısı ödeyeceği tahmin edilmektedir.

AB bütçesine GSMH katkısı üye ülkelerin GSMH büyüklüğü ile ilişkilidir. GSMH katkı payları bütçe süreci içerisinde, bütçenin gümrük vergileri ve KDV gelirleri ile giderleri

arasındaki fark dikkate alınarak hesaplanmaktadır. Hesaplanan fark, ülkelerin GSMH büyüklükleri dikkate alınarak belirlenen ülke katkıları aracılığıyla finanse edilmektedir. Bu çerçevede, GSYİH'sı yüksek olan ülkeler AB bütçesine daha fazla katkıda bulunmaktadır. 2002 yılında AB üyesi ülkelerin AB bütçesine katkısı ülkelerin GSMH'lerinin yüzde 0,5'i oranında olmuştur. Bu oranın değişmeyeceği varsayımıyla, baz senaryoya göre, Türkiye'nin AB bütçesine GSMH katkısı olarak 2004 yılında 1.205 milyon euro, 2014 yılında 3.192 milyon euro ve 2020 yılında 5.693 milyon euro kaynak aktaracağını söylemek mümkündür.

Bu çerçevede, Türkiye'nin AB bütçesine toplam katkısının 2014 yılında 4.941 milyon euro, 2020 yılında ise 8.768 milyon euro olması beklenmektedir. AB'ye üyeliğin ilk yıllarında Türkiye'nin AB bütçesine katkısının sınırlı kalacağı ancak, bu katkının ilerleyen yıllarda ekonomik büyümeyle birlikte artacağı öngörülmektedir.

Grafik 4.1: Türkiye'nin AB Bütçesine Yapacağı Katkı (Cari Fiyatlarla) (milyon euro)

Kaynak: DPT

AB bütçesinin gelir kalemleri arasında en büyük pay, üye ülkelerin GSMH katkısına aittir. Söz konusu kalem, AB bütçesinin yaklaşık yarısını oluşturmaktadır. Tablo 4.2'de, Türkiye'nin ve AB-25'in GSYİH büyüme oranlarına ilişkin projeksiyonlar verilmektedir. Tablodan da görüleceği üzere, Türkiye'nin GSYİH büyüme oranı yıllar itibarıyla AB-25'in ortalama büyüme oranının üzerinde gerçekleşmektedir. Bunun sonucu olarak, Türkiye'nin AB bütçesine GSMH katkısı diğer ülkelere oranla her yıl daha fazla artacaktır.

Tablo 4.2: GSYİH Büyüme Oranları (yüzde)

	2004	2007	2014	2020	2004-2020
Türkiye (Baz Senaryo)	9,6	5,1	6,4	6,4	6,2
AB-25	2,6	3,0	3,0	3,0	3,0

Kaynak: DPT

AB bütçesinin harcama kalemlerine bakıldığında ise, en büyük payın, azalmakla birlikte Ortak Tarım Politikası (OTP) çerçevesinde yapılan harcamalara ait olduğu, bunun

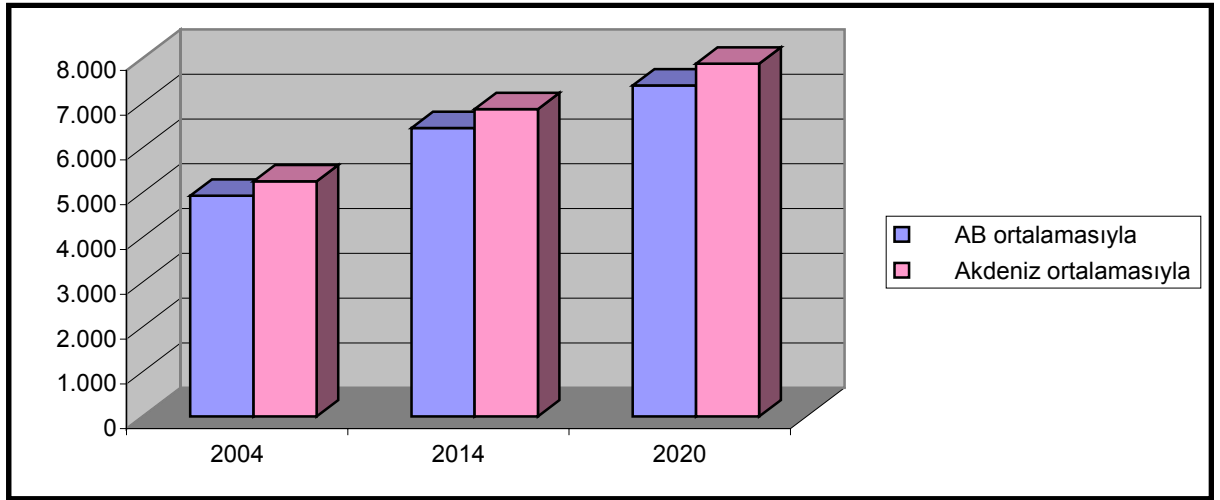
ardından ise, Ekonomik Uyum ve Yapısal Fonlar çerçevesinde yapılan harcamaların geldiği görülmektedir.

OTP'nin finansmanı Avrupa Tarımsal Yönlendirme ve Garanti Fonundan (ATYGF) sağlanmaktadır. Bu Fonun Garanti Bölümünden, 22 farklı ürün grubu için belirlenmiş olan ortak piyasa düzenleri kapsamında, doğrudan ödemeler, müdahale alımları, telafi edici ödemeler, depolama yardımları ve ihracat iadeleri gibi harcamalar finanse edilmektedir. Fonun Yönlendirme Bölümü ise, temelde kırsal kalkınma faaliyetlerinin finansmanında kullanılmaktadır. Bu nedenle Yönlendirme Bölümü Yapısal Fonlar arasında sayılmaktadır.

Üyelikle birlikte Türkiye'nin ATYGF'nin Garanti Bölümünden alabileceği destek miktarı, OTP'nin mevcut destekleme sisteminin değişmeyeceği varsayımı ile, tarımsal üretim değeri başına düşen tarımsal destek miktarı kullanılarak hesaplanmıştır. Ayrıca, hesaplamada kolaylık sağlamak bakımından Garanti Bölümü kapsamındaki ihracat iadesi, doğrudan ödeme, depolama gibi farklı harcama türleri arasında bir ayrıma gidilmemiştir. 2001 yılında AB'de 1 euro'luk tarımsal üretime verilen ortalama destek miktarı 0,146 euro olmuştur. Tarımsal üretim açısından Türkiye ile benzerlik gösteren Akdeniz ülkeleri (İspanya, İtalya, Portekiz ve Yunanistan) için ise bu miktar 0,156 euro'dur.

Bu durumda, tarımsal üretim değeri başına tarımsal destek miktarı olarak AB ortalaması kullanıldığında, Türkiye'nin ATYGF Garanti Bölümünden alabileceği destek miktarı 2014 yılında yaklaşık 6,4 milyar euro, 2020 yılında ise, 7,4 milyar euro olacağı tahmin edilmektedir. Akdeniz ülkeleri için hesaplanan miktar uygulanacak olursa, Türkiye'nin 2014 yılında yaklaşık 6,8 milyar euro, 2020 yılında ise, 7,8 milyar euro tarımsal destek alacağı öngörülmektedir.

Grafik 4.2: Türkiye'nin ATYGF Garanti Bölümünden Alabileceği Destek Tahmini (milyon euro)

Kaynak: DPT

ATYGF'nin Yönlendirme Bölümünden ise, proje bazlı tahsisatlar yapılmakta olup, bu kaleminden elde edilebilecek destek miktarı büyük ölçüde ülkelerin AB standartlarına uygun proje geliştirilebilme kapasitesine bağlıdır. Tarımsal yapısı ve kırsal nüfusunun sorun ve beklentileri Türkiye'ye benzeyen İspanya, İtalya ve Fransa'nın Yönlendirme Bölümü kapsamında aldığı kaynağın ortalaması kullanıldığında, üyelikle birlikte Türkiye'nin Yönlendirme Bölümünden yıllık yaklaşık 1 milyar euro kaynak alması mümkün görülmektedir. AB'nin yeni üyelerinden Polonya'nın 2004-2006 yılları arasında Yönlendirme

Bölümünden yıllık ortalama 847 milyon euro kaynak alacağı düşünüldüğünde Türkiye için öngörülen bu rakamın oldukça makul olduğu söylenebilir.

Yönlendirme Bölümü kapsamında destek verilebilecek proje konuları ve AB'nin katkı payının ne olacağı müzakerelerde belli olacaktır. Son genişleme sırasında AB yeni üyeler için Yönlendirme Bölümü destek kapsamını genişletmiş ve bu kapsamda hazırlanacak olan projelere AB katkısını yüzde 50'den yüzde 80'e yükseltmiştir.

Sonuç olarak, müzakerelerde AB'nin talep edebileceği geçiş düzenlemeleri ve Türkiye'deki tarımsal üretimin ve AB fonlarını kullanım kapasitesi Türkiye'nin üyelik sonrası alacağı tarımsal destek miktarını doğrudan etkileyecektir.

AB Bütçesinde yer alan Yapısal Harcamalar kalemi altında, Yapısal Fonlar ve Uyum Fonu aracılığıyla AB üyesi ülkelerin projeleri desteklenmektedir. Yapısal Fonlar ve Uyum Fonundan faydalanmanın tek yolu söz konusu fonların amacına yönelik ve belli bir standartta projeler hazırlanmasıdır. Bu fonlardan yararlanma oranı, ülkelerin AB fonlarını kullanabilme kapasiteleriyle doğru orantılıdır. Komisyon, yeni üye ülkelerin AB fonlarını kullanım kapasitelerini dikkate alarak her bir üye ülkenin kullanabileceği fon miktarını tespit etmiştir. AB'ye üye olan 10 yeni üye için 2005 yılında ortalama AB fonlarını kullanma kapasitesi GSYİH'nin yüzde 0,69'u kadardır. Bu çalışmada, fon kullanma kapasitesi oranlarından yola çıkarak Türkiye'nin üyelik sonrası AB fonlarından alabileceği kaynak miktarı tahmin edilmektedir. Çalışmada, 10 yeni üyenin 2005 yılı için belirlenen ortalama AB fonlarını kullanma kapasitesi Türkiye'nin AB fonlarını kullanma kapasitesi olarak alınmıştır.

2014 yılında Türkiye'nin üye bir devlet olduğu varsayımı altında yapılan hesaplamalara göre, AB bütçesinden yapısal harcamalar kapsamında yaklaşık 4,4 milyar euro tutarında kaynağın Türkiye'ye aktarılacağı tahmin edilmektedir. 2020 yılında ise, kullanma kapasitesinin değişmediği varsayımı ile Türkiye'nin fonlardan alacağı miktarın 7,9 milyar euro civarında olacağı öngörülmektedir.

Tablo 4.3: Türkiye ve AB Bütçesi İlişkisi -I

(milyon euro)

	2014	2020
GELİRLER		
Geleneksel öz kaynaklar	1.494	2.619
KDV Gelirleri	255,4	455,5
GSYİH Katkısı	3.192	5.693
Toplam (1)	4.941	8.768
HARCAMA		
TARIM	6.439	7.389
YAPISAL HARCAMALAR	4.405	7.857
Toplam (2)	10.844	15.246
NET DENGE (2)-(1)	5.903	6.478

Kaynak: DPT

Yukarıda ortaya konulan varsayımlar çerçevesinde, Türkiye'nin AB'ye üyeliği durumunda AB bütçesine getireceği net maliyetin 2014 yılında yaklaşık 5,9 milyar euro, 2020 yılında ise 6,5 milyar euro olacağı tahmin edilmektedir.

Türkiye'nin müzakere döneminde AB fonlarını kullanma kapasitesinin AB'ye yeni üye olan ülkelerin kullanım kapasitelerinin ortalamasının üzerinde gerçekleşmesi durumunda, üyelik sonrasında AB'nin yapısal fonlarından daha fazla kaynak kullanması mümkün olabilecektir. 2014 yılında Türkiye'nin AB fonlarını kullanma kapasitesi GSYİH'nın yüzde 1'i seviyesine çıkması durumunda, Tablo 4.4'de de görüldüğü üzere, Türkiye'nin AB bütçesinden alacağı net kaynak yaklaşık 7,9 milyar euro, 2020 yılında ise yaklaşık 10 milyar euro olacaktır.

Tablo 4.4: Türkiye ve AB Bütçesi İlişkisi -II**(milyon euro)**

	2014	2020
GELİRLER		
Geleneksel öz kaynaklar	1.494	2.619
KDV Gelirleri	255	456
GSYİH Katkısı	3.192	5.693
Toplam (1)	4.941	8.768
HARCAMA		
TARIM	6.439	7.389
YAPISAL HARCAMALAR*	6.384	11.387
Toplam (2)	12.823	18.776
NET DENGE (2)-(1)	7.882	10.008

* Türkiye'nin AB fonlarını kullanma kapasitesinin GSYİH'nın yüzde 1'i düzeyinde olması varsayımıyla hesaplanmıştır.

5. AB İç Pazarının Genişlemesi ve Ortak Yasal ve Ekonomik Ortamda AB Firmalarının Avantaj Sağlaması

Türkiye ile AB arasında 1996 yılında gerçekleştirilen ve işlenmiş tarım ürünleri ile sanayi ürünlerini kapsayan gümrük birliği, AB iç pazar genişlemesi ve rekabet artışını beraberinde getirmiştir. Diğer üye ülkelerde katılım sonrasında oluşan ticaret ve büyüme etkisinin önemli bir kısmı, Türkiye için, 1996 yılında AB ile gümrük birliğinin oluşturulması sonrasında ortaya çıkmıştır. AB, Türkiye'ye karşı sanayi ürünleri ithalatında gümrük vergilerini 1972 yılında tek taraflı olarak kaldırdığından, 1996 yılı sonrasında Türkiye'nin AB'ye ihracatında önemli bir değişiklik görülmezken, ithalatında önemli miktarda bir artış yaşanmıştır¹. Ancak, ilerleyen yıllarda AB'den yapılan ithalat toplam ithalatın yüzde 50'si civarında istikrara kavuşmuştur.

Serbest ticaretin yaratacağı pazar büyümesi etkisi, yaşanan ekonomik krizler nedeniyle tam olarak ortaya çıkamamıştır. Ayrıca, Türkiye AB üyesi olmadığı ve diğer üye ülkeler gibi AB fonlarından yararlanamadığı için, diğer üyelere AB fonlarından kaynaklanan büyüme etkisi Türkiye'de gerçekleşmemiştir. Bu iki etki Türkiye'nin AB üyeliği durumunda hem Türkiye'de hem de AB'de büyüme potansiyelini olumlu yönde etkileyecektir.

Üyelik durumunda Türkiye'nin AB ekonomisinin büyümesine etkisi açısından değerlendirildiğinde, Kirsty Hughes tarafından hazırlanan Haziran 2004 tarihli "Turkey and European Union: Just Another Enlargement" başlıklı raporda, Türkiye'nin, AB'ye 2015

¹ Bkz. Bölüm: Türkiye ile AB'nin Ekonomik Entegrasyonu

yılında üyeliği durumunda AB-25'in GSMH'sinde yüzde 0,1 ila yüzde 0,3 civarında bir artış yaratacağı ifade edilmektedir. Bu varsayımın üyelikten sonra her yıl için değişmeyeceği öngörüsüyle, Türkiye'nin AB-25'in GSYİH'sına sağlayacağı katkının 2014 yılında düşük senaryoya göre 15,9 milyar euro, yüksek senaryoya göre ise 47,8 milyar euro tutarında olacağı tahmin edilmektedir.

Tablo 5.1: Türkiye'nin AB GSYİH'sına Etkisi (cari fiyatlarla) (milyon euro)

	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	Toplam
AB-25 GSYİH	15.949.217	16.693.757	17.473.466	18.289.862	19.144.521	20.039.067	20.975.181	128.565.071
GSYİH (Düşük Senaryo)	15.949	16.693	17.473	18.289	19.144	20.039	20.975	128.565
GSYİH (Yüksek Senaryo)	47.847	50.081	52.420	54.869	57.433	60.117	62.925	385.695

Kaynak: Hughes K., Turkey and European Union: Just Another Enlargement

Gümrük birliği, AB ile entegrasyonun ilk ayağını oluşturduğundan, İspanya, İrlanda ve Portekiz gibi üye ülke örneklerinde görülen ekonomik sıçramanın üyelikle birlikte gerçekleşeceği düşünülmektedir. Nitekim, İrlanda'nın 1973'de AET'ye katılmadan önce satın alma gücü paritesiyle ölçülen kişi başı geliri, AB ortalamasının yüzde 61'i düzeyinde iken, bu oran üyelik sonrasında, 1990 yılında, AB ortalamasının yüzde 73'üne, 2003 yılında ise yüzde 115'ine ulaşmıştır. Benzer etkiler, üyeliğe kabul edilmeleri ile birlikte İspanya ve Portekiz'de de görülmüştür. Üyeliğin büyüme ve refah üzerindeki etkisinin Türkiye için daha fazla olacağı düşünülmektedir. 70 milyonu aşan nüfus yapısı ve geniş tüketim talebi ile satın alma gücü arttıkça Türkiye AB iç pazarı için lokomotif olabilecektir.

Makroekonomik istikrarsızlıkların yanı sıra, son zamanlara kadar AB'nin Türkiye'nin üyeliğine ilişkin tavrı yabancı sermaye açısından bir belirsizlik ortamı oluşturmuş ve Türkiye'ye bugüne kadar yapılan yabancı sermaye yatırımları beklenenin altında gerçekleşmiştir. Bu nedenle Avrupalı firmalar önünde kullanılmamış çok önemli bir yatırım potansiyeli durmaktadır. Ayrıca özelleştirme sürecinin işlemlerine karşın henüz tamamlanmamış olması da doğrudan yabancı yatırımların artması için uygun bir ortam sunmaktadır. Yasal düzenlemelerin tamamlanarak gerekli alt yapının oluşturulması ve Türkiye'nin AB'ye üyeliği ile birlikte Türkiye'deki yatırım imkanları önemli ölçüde artacaktır.

Türkiye'nin iç pazar ve rekabete ilişkin AB müktesebatına uyum çalışmaları büyük ölçüde tamamlanmış durumdadır. Gümrük birliği çerçevesinde gerçekleştirilen yasal düzenlemelerin yanı sıra, yabancı sermayeyi doğrudan etkileyecek yatırım ortamını iyileştirmeye yönelik önemli düzenlemeler de gerçekleştirilmektedir. Bu çerçevede, Türkiye'de Yatırım Ortamının İyileştirilmesi Reform Programı Aralık 2001 tarihinde Bakanlar Kurulu prensip kararıyla kabul edilmiştir. Reform Programı kapsamında, Haziran 2003 tarihinde yürürlüğe giren 4884 sayılı Şirket Kuruluşu Kanunu ile şirket kuruluşu 19 aşamadan 3 aşamaya indirilmiş ve 1 günde şirket kurulması mümkün hale getirilmiştir.

Haziran 2003 tarihinde yürürlüğe giren 4875 sayılı "Doğrudan Yabancı Yatırımlar Kanunu" ile de, Türkiye'de doğrudan yabancı yatırım yapmak için aranan en düşük sermaye miktarı ve ön izin alma şartı kaldırılmış, izin sisteminden bilgilendirme sistemine geçilmiştir. Ayrıca, doğrudan yabancı yatırım ve yatırımcı kavramları uluslararası standartlarda tanımlanmış, şirket kurma öncesinde yabancı ve yerli yatırımlar arasında varolan farklılıklar

giderilmiştir. Ayrıca, yatırımları teşvik araçlarının en önemlilerinden biri olan “yatırım indirimi”nin yatırım teşvik belgesi olmaksızın otomatik olarak yatırımcıya sunulmasını sağlayan yasa, Nisan 2004 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Ayrıca, ülkemizin yatırım yeri olarak imajını düzeltmeye, yabancı yatırımları artırmaya, mevcut yatırımları genişletmeye yönelik faaliyetler yürütmek üzere bir “Yatırım Promosyon Ajansı” kurulması konusunda kanun taslağı hazırlanmıştır. Ajans, yatırımcılar için şirketleşme ve yatırım sürecini kolaylaştırıcı her türlü hizmet ve desteği sağlayacaktır.

Türkiye’de yatırım ortaklıklarını artırması beklenen AB şirketlerini maliyetler yönünden de daha avantajlı bir ortam beklemektedir. Haziran 2003 tarihinde yürürlüğe giren 1475 sayılı İş Kanunu ile özörlöler ve hükömlöler gibi özel grupların istihdam edilmesindeki mevcut oran yüzde 8’den yüzde 6’ya indirilmiş, böylece işveren üzerindeki yük azaltılmıştır. Ayrıca 5024 sayılı Enflasyon Muhasebesi Kanunu çıkarılarak Aralık 2003 tarihinden itibaren daha etkili bir muhasebe sistemine geçiş sağlanmışır. Öte yandan, Fikri Mülkiyet Hakları sisteminin idari altyapısını güçlendirmek üzere Kasım 2003 tarihinde yürürlüğe giren 5000 sayılı Kanunla kurulan Türk Patent Enstitüsü tarafından verilen marka ve patent hakları bu alandaki altyapıyı kuvvetlendirmiştir.

Yapılan bu düzenlemelerin yanı sıra, AB’ye üyelik ile birlikte Türkiye’nin makroekonomik göstergeleri ve genel ekonomik dengeleri; öngörölen hedefler doğrultusunda daha istikrarlı ve kalıcı bir yapıya eriştiğinde Türkiye yatırımlar için daha elverişli bir ortama kavuşacaktır.

Türkiye’de KOBİ’ler toplam işletmelerin yüzde 99,8’ini oluşturmaktadır. Türkiye ekonomisinde önemli bir yer tutan KOBİ’lere modern finansman imkanları tanınması amacıyla “KOBİ Borsaları” ve “Girişim Sermayesi Yatırım Ortaklıkları” hakkındaki kanunlar da yürürlüğe girmiştir. Girişim sermayesi alanında fiili işleyişi sağlayacak kurumsal kapasitenin oluşturulması yönünde çalışmalar sürdürölmektedir. Teknoloji tabanlı, rekabet gücü yüksek KOBİ’lerin desteklenmesi amacıyla teknoloji merkezleri çalışmalarını sürdürmekte ve KOBİ’lerin bilgi teknolojilerinden yararlanmaları amacıyla Avrupa Birliği’ndeki benzerleri ile de entegre olan KOBİNET isimli bir bilgi ağı işletilmektedir. Türk KOBİ’leri, finansman koşulları ve teknolojik düzey bakımlarından ilerleme kaydedilmesi, AB içinde topluluk standartlarında faaliyet gösteren ve topluluk ekonomisine dinamizm katan unsurlar olacaktır.

Bu doğrultuda, şüphesiz ki, son dönemlerde ekonomik istikrar ortamının sağlanmasına yönelik Türkiye ekonomisinin yaşadığı olumlu süreç, üyelikle birlikte daha sağlam temellere oturacaktır. Ekonomik istikrarla birlikte gelen sürekli bir büyüme, iç talebin devamlı artışını da beraberinde getirecektir. İç talepte yaşanan artış trendi, AB mallarına olan talebi de artıracaktır. Bu yönüyle gümrük birliği ile derinlik kazanan ticari ilişkilerde de dönemsel dalgalanmalar ve düşüşler olmayarak, ticari ilişkiler daha sürdürölebilir bir temele kavuşabilecektir. Sonuç olarak, doğal kaynaklarının (turizm, maden vb. alanlarda) ve ekonomik potansiyelinin henüz yeterince değerlendirilememiş olmasının yarattığı fırsatlar, artan oranlı tüketim talebi ve AB’nin yaşlı nüfusu ile karşılaştırıldığında nitelikli ve genç nüfus yapısı ile Türkiye, üyelik sonrasında AB ekonomisine ve iç pazarına dinamizm kazandıracaktır.

6. Türkiye'nin Genç ve Eğitimli Nüfusunun AB Ekonomisine Katkısı

Türkiye'nin nüfus büyüklüğü bazı çevrelerde eleştiri konusu olmaktadır. Tek başına alındığında bu eleştirileri belirli ölçüde makul karşılamak mümkündür. Ancak, bu nüfusun kompozisyonu ve dinamik bir süreç içinde AB'nin ihtiyaçları ile ilişkisi düşünüldüğünde çok farklı değerlendirmeler yapmak mümkün olacaktır.

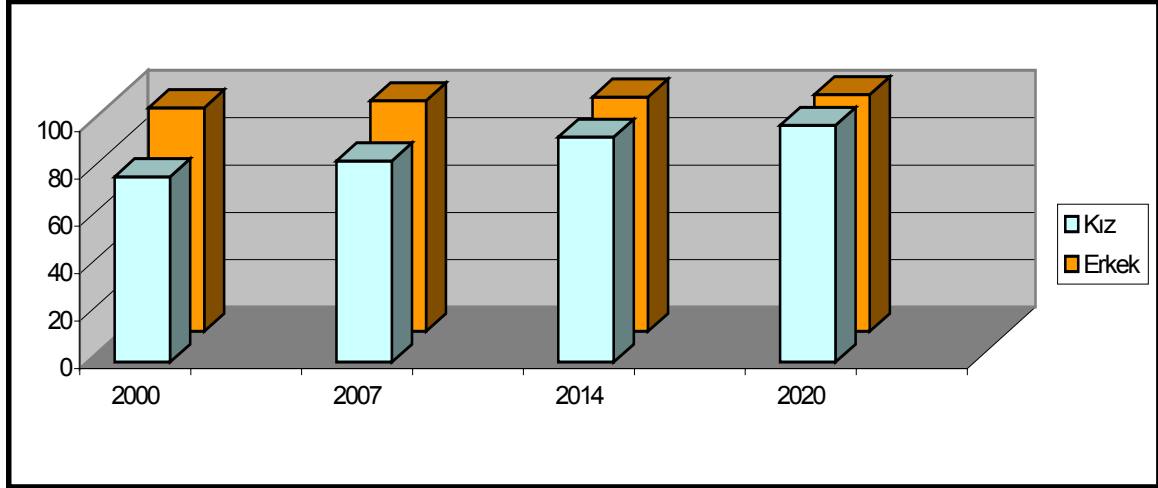
Bu bağlamda, son yıllarda Türk eğitim sisteminde yaşanan gelişmelerin gelecek yıllarda da hızla artarak sürmesi beklenmektedir.

AB eğitim sistemine uyum sağlamak amacıyla yapılan çalışmalar çerçevesinde, Türkiye'deki ilköğretim süresi beş yıldan sekiz yıla çıkarılmıştır. Önümüzdeki dönemde zorunlu eğitim süresinin 12 yıla çıkarılması yönünde çalışmalar sürdürülmektedir.

Grafik 6.1'de yansıtıldığı üzere, 2000 yılında kadınlarda yüzde 78,3, erkeklerde yüzde 94,5 olan okur-yazar oranının, 2020 yılında kadınlarda ve erkeklerde yüzde 100 olacağı tahmin edilmektedir.

Grafik 6.1: Okur-yazar oranları

(yüzde)

Kaynak: DPT, DİE

2000-2004 döneminde, mesleki teknik ortaöğretim kurumlarındaki öğrenci sayılarında artış (yüzde 25) gözlenmiştir. Ayrıca, aynı dönemde, meslek liselerinden meslek yüksek okullarına (MYO) sınavsız geçişi sağlayan düzenleme ile MYO'lardaki öğrenci sayıları önemli derecede (yüzde 40) artmıştır. Tablo 6.1'den görüleceği üzere, mesleki ve teknik eğitim okullarının eğitim sistemindeki ağırlığının artacağı tahmin edilmektedir.

Tablo 6.1: Orta Öğretimde Okullaşma Oranları

(yüzde)

Yıllar	2000	2007	2014	2020
Ortaöğretim	62,0	79,5	95,9	99,2
-Genel Ortaöğretim	37,2	41,0	44,0	44,8
-Mesleki Teknik	24,8	38,5	51,9	54,4

Kaynak: DPT

Türkiye'deki eğitim düzeyinin ve kalitesinin, dolayısıyla da eğitimli işgücünün artışına ilişkin bir diğer önemli gösterge üniversite ve yüksek okullardaki öğrenci sayısıdır. Tablo 6.2'de yer alan yükseköğretim okullaşma oranlarına bakıldığında, 2000 yılında yüzde

29 olan okullaşma oranının, 2020 yılında yüzde 49,5'e yükseleceği tahmin edilmektedir. Bu rakamlarda yüksek lisans hariç, yaygın öğretim dahil tutulmuştur.

Tablo 6.2: Yükseköğretimde Okullaşma Oranları (yüzde)

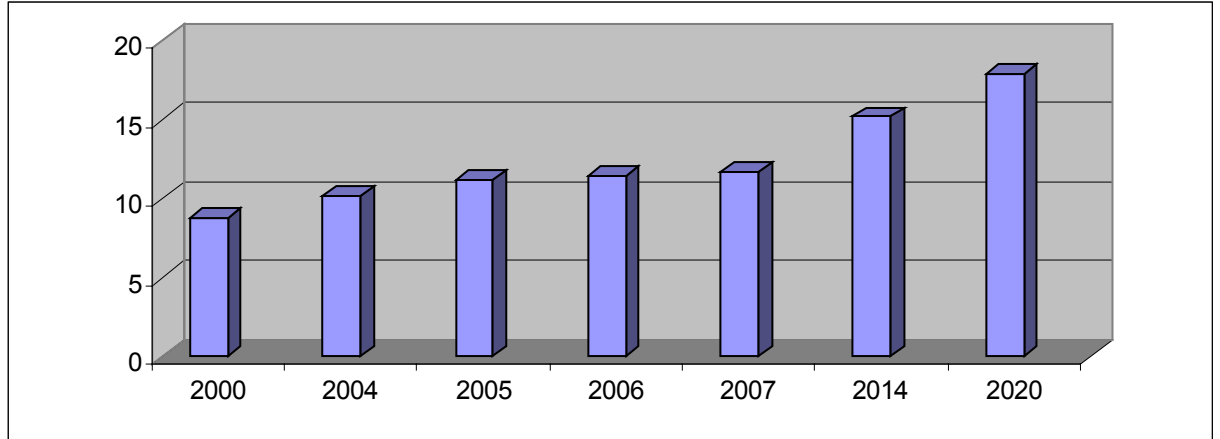
Yıllar	2000	2007	2014	2020
Yükseköğretim	29,0	40,3	45,5	49,5

Kaynak: DPT

*Yüksek Lisans hariç, açık öğretim dahildir.

İşgücünün niteliğinin artmakta olduğu konusundaki en önemli göstergelerden birisi, yüksek öğrenim görmüş işgücünün toplam işgücü içerisindeki payıdır. Türkiye'deki yüksek öğrenim görmüş işgücünün toplam işgücü içerisindeki payı hızlı bir yükseliş arz etmektedir. Grafik 6.3'da yer alan yüksek öğrenim görmüş işgücünün toplam işgücü içerisindeki payı incelendiğinde, 2000 yılında yüzde 8,8 olan bu oran, 2020 yılında yüzde 17,9'a yükseleceği tahmin edilmektedir. Toplam işgücünün yarısına yakını yüksek öğrenim görmüş genç nüfus ağırlıklı bir Türkiye, üyelik sonrasında AB'deki işgücü piyasasına önemli katkılar sağlayacaktır.

Grafik 6.2: Türkiye'de yükseköğrenim almış işgücünün toplam işgücüne oranı (yüzde)

Kaynak: DPT

Türkiye'de yaşanan ekonomik gelişmeye paralel olarak işgücü piyasasının yapısı da değişmektedir. Tablo 6.3'de görüldüğü üzere, sektörlere göre istihdamın dağılımı sanayi ve hizmetler lehine gelişmektedir.

Tablo 6.3: İstihdamın Sektörel Dağılımı (yüzde)

		1995	2000	2004	2005	2006	2007	2014	2020
Türkiye	Tarım	44,1	36,0	33,2	32,4	31,6	31,0	26,5	21,0
	Sanayi	16,0	17,6	18,4	18,4	18,5	18,7	19,0	21,0
	Hizmetler	39,9	46,4	48,4	49,2	49,9	50,3	54,3	58,0

Kaynak: DPT

Konu demografik açıdan irdelendiğinde, Birleşmiş Milletler Nüfus Fonunun (UNFPA) mevcut ve geleceğe ilişkin demografik eğilim çalışmalarında, önümüzdeki dönemde Batı Avrupa ekonomilerinde, bir çok sektörde her beceri düzeyinde daha fazla çalışana gereksinim duyulacağı hususu yer almaktadır.

Esnek işgücü piyasaları, geçici işgücü göçünün artmasına uygun ortam hazırlarken, enformasyon teknolojisi gibi bazı alanlarda kaydedilen önemli gelişmeler, bu alanlardaki nitelikli işgücü talebini artırmaktadır. Bu konuda Almanya iyi bir örnek oluşturmaktadır. Almanya yakın geçmişte iş piyasasındaki bilişim ve iletişim teknolojisi alanındaki kalifiye eleman ihtiyacının karşılanabilmesi için, özellikle Avrupa Birliği üyesi olmayan yabancı ülkelerden yaklaşık 20.000 uzman talebinde bulunmuştur.

Demografik faktörlerin göç akımları üzerinde önemli etkileri olabilmektedir. 1980'li yıllardan itibaren, nitelikli işgücü eksikliğinin Avrupa'da işgücü piyasalarını etkileyen temel etken olacağı AB sosyal politikaları üzerine çalışan bir çok uzman ve sosyal bilimci tarafından ifade edilmektedir. 2000'li yıllarda tüm Avrupa ülkelerinde yaşlı nüfusun artışı, genç nüfusun işgücü piyasalarına sayıca daha az katılması, istihdamın yüksek teknolojinin kullanıldığı üretime yoğunlaştığı üye ülkelerde önemli ölçüde kalifiye eleman eksikliğine yol açacağı bilinen bir gerçektir. Türkiye önümüzdeki dönemde AB'nin kalifiye iş gücü açığını kapatabilecek önemli bir potansiyele sahiptir.

Tablo 6.4: Türkiye'de yıllık nüfus artış hızı (yüzde)

	2000-10	2010-20	2020-30	2030-40	2040-50
0 – 14	0,14	-0,28	-0,32	-0,82	-0,99
15 – 64	1,71	1,30	0,73	0,25	-0,16
65 +	2,79	3,18	3,80	3,40	2,46
TOPLAM	1,33	1,03	0,77	0,42	0,11

Kaynak: DPT

Tablo 6.5: Nüfusun yaş gruplarına göre dağılımı 1990-2070* (1000)

Yaşlar	2000	2005	2010	2015	2020	2025	2030	2040	2050	2060	2070
0-14	0,30	0,28	0,27	0,25	0,23	0,22	0,21	0,18	0,17	0,15	0,14
15-64	0,65	0,66	0,67	0,69	0,69	0,69	0,69	0,67	0,66	0,65	0,63
65+	0,05	0,06	0,06	0,07	0,08	0,09	0,10	0,14	0,18	0,20	0,23
Toplam	67.420	72.295	77.004	81.334	85.392	89.156	92.238	96.222	97.299	95.990	93.292

*Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması sonuçlarına göre DİE, DPT ve HÜNEE tarafından revize edilmiş geçici projeksiyonlardır.

Tablo 6.5'de Türkiye'nin yaş gruplarına göre uzun vadeli nüfus projeksiyonu yer almaktadır. Tablo'dan görüleceği üzere, 2000 yılı rakamlarına göre nüfusun yüzde 64,6'u 15-64 yaş grubundan oluşmaktadır. 0-14 yaş arası kesim ise nüfusun yüzde 30,5'ini oluşturmaktadır. AB-15 ülkelerinde bu oran, Eurostat rakamlarına göre yüzde 16'dır. 2020 yılında, 0-14 yaş arası nüfusun toplam nüfusa oranı, AB-15'de yüzde 12,5'e düşerken, Türkiye'de yüzde 23 oranında olacağı tahmin edilmektedir. Bu da Türkiye'nin genç nüfusuyla yaşlanan Avrupa'ya büyük katkılar sağlayabileceği anlamına gelmektedir. Çünkü mevcut

trend çalışan daha az sayıdaki insanın daha fazla emekli insanı desteklemesi anlamına gelmektedir.

Diğer taraftan, nüfusun uzun vadeli projeksiyonuna bakıldığında, Türkiye'nin nüfusunun artışının 2050'li yıllarda yerini düşüşe bırakacağı tahmin edilmektedir. Dolayısıyla, gelecekte Türkiye'nin nüfus büyüklüğü Avrupa için tehdit olmaktan uzak olup, genç nüfusuyla Avrupa'nin gelişmesine katkı sağlayacaktır.

7. İşçilerin Serbest Dolaşımı ve AB Ülkelerine Türkiye'den Göç Durumu

Türkiye'nin AB üyelikine karşı ileri sürülen argümanlar arasında Türkiye'nin nüfus büyüklüğü ve üyelikle birlikte AB'ye büyük miktarda göç yaşanacağı endişesi de yer almaktadır.

Göç, dünyanın içinde bulunduğu küreselleşme sürecinde hem nedenleri hem de etkileri bakımından giderek artan bir öneme sahip olan ve bir çok değişkenin yönlendirdiği karmaşık bir olgudur. Ülkeler arası göçü yönlendiren temel faktörler arasında; göç alacak ülke ile göç verecek ülke arasındaki gelir farklılığı, işgücü piyasalarının durumu, coğrafi yakınlık, göç geleneği ile etnik, politik ve ailesel bağlar sayılabilir. Kültürel ve lingüistik öğelerin de göç olgusunu yönlendirmede etkili olduğu söylenebilir.

Türkiye ile AB arasındaki gelir farklılığı ile nüfusun gelişimi dikkate alınarak, De Mooij ve Tang²'in Hollanda Merkezi Planlama Bürosu için yaptıkları çalışmada, Türkiye'nin 2010 yılında üye olacağı varsayımıyla, üye olduktan sonraki 15 yıllık süreçte 2,7 milyon kişinin AB ülkelerine göç edeceği tahmin edilmektedir. Merkezi ve Doğu Avrupa ülkeleri için ise bu rakamın önümüzdeki 15 yıl içerisinde 2,9 milyon kişi olacağı tahmin edilmektedir.

AB üye ülkelerinde, yakın gelecekte göç akımlarının olası olumsuz etkileri konusunda haklı görülemeyecek bazı kaygılar mevcuttur. Bu kaygıları ortadan kaldırır bir nitelikte, Avrupa Komisyonu'nun 6 Mart 2001'de yaptığı "Genişleme Sürecinde İşgücünün Serbest Dolaşımı"³ isimli çalışmada, uzun vadede üye ülkelere olabilecek potansiyel göçün etkisinin AB nüfusunun ancak yüzde 1'i ile sınırlı kalacağı belirtilmektedir. Bu etki doğrultusunda, ev sahibi ülkelerde bütünsel ekonomik etkisi, milli hasıla üzerinde az miktarda olumlu bir katkı yaparken, ev sahibi ülkenin vatandaşlarının işsizliği üzerinde ihmal edilebilir derecede düşük oranda olumsuz bir etki yaratacaktır.

Diğer taraftan, Türkiye'nin halihazırda AB'ye aday ülke olduğu, müzakerelerin başlaması halinde müzakere süreci ve üyelik sonrası kişilerin serbest dolaşımının sağlanması konusundaki belirsizlik dikkate alındığında, Türkiye'den AB'ye olabilecek muhtemel göç miktarının tespit edilmesi zor görülmektedir. Müzakere sürecinin uzunluğu, müzakereler esnasında AB tarafının kişilerin serbest dolaşımı konusundaki tutumu, üyelik sonrasında kişilerin serbest dolaşımı konusunda bir geçiş süreci olacaksa bu sürecin uzunluğu, bu süreç içerisinde Türk ekonomisinin gelişimi, sosyal gelişim ve nüfusun artış hızı Türkiye'den AB'ye olabilecek muhtemel göç olgusunu şekillendirecek önemli unsurlardır.

² Ruud de Mooij ve Paul Tang, "Four Futures of Europe", Central Planbureau, Netherlands Bureau for Economic Policy Analysis, 2003

³ "The Free Movement of Workers in the Context of Enlargement" Avrupa Komisyonu, s. 60

Dikkate alınması gereken diğerk bir gerçerk ise, Avrupa nüfusunun hızla yaşlandığı ve günümüzde dahi önemli bir sorun olan bu durumun, 2010 sonrasında Avrupa'da ciddi bir çalışabilir nüfus ihtiyacına yol açacağıdır. Genç, dinamik ve eğitimli bir nüfusa sahip olan Türkiye, Avrupa Birliğı'ne ihtiyaç duyacağı genç nüfusu sağlayabilecektir.

D- SOSYAL ve KÜLTÜREL KONULAR

1. Türkiye'nin Üyeliğinin AB Mozağine Katkısı

Türkiye, ortaçağ ve yeniçağ boyunca devrinin en hoşgörülü yönetimini sürdüren; altıyüz yıl boyunca yönetiminde bulunan farklı din, dil ve ırktan insanları, din ve vicdan özgürlüğü sağlayarak, bünyesindeki ulusların kültür ve dillerini korumasına imkan vererek bir arada tutmayı başaran bir devletin mirasına sahiptir.

Türkiye, hem tarihsel ve kültürel birikimiyle, hem de aynı zamanda Avrupalı ve Asyalı olmaktan kaynaklanan iki taraflı kimliğiyle, Avrupa ile Karadeniz, Kafkaslar ve Orta Asya ülkeleri arasında çok önemli bir bağ oluşturmaktadır. İslam ve Hristiyan dünyaları arasında özellikle son dönemde yaşanan olaylar sonrasında ihtiyaç duyulan kültürel, sosyal ve politik yakınlaşmaya da katkıda bulunmaktadır.

Yabancı düşmanlığı, ırkçılık, belirli din ve kimliklere karşı önyargılar, etnik-dini aşırılıklar, anti-semitizm gibi, içinde bulunduğumuz yüzyıla yakışmayan bir takım olgular dünyada yeniden kendini göstermekte ve insanlığı tehdit etmektedir. Yüzyıllardır, batı kültürü ile doğu kültürü arasında köprü vazifesi görmüş olan Türkiye'nin böyle bir dönemde gündeme gelecek AB üyeliği, özellikle İslam ülkelerinin modernleşme çabalarına olumlu yansımalar yapacaktır. Türkiye'nin üyeliği, bu ülkeler ile AB arasındaki yakınlaşmayı somut hale getirecektir. Özellikle son genişleme hareketi ile birlikte çeşitlenmiş olan AB mozağını daha da renklendirecek ve Kafkaslar, Orta Asya ve İslam ülkelerine kadar ilişkilerin ve işbirliğinin güçlenmesine ciddi katkılar sağlayacaktır.

Son dönemde, Avrupa Anayasa Taslağı üzerinde yapılan tartışmalar sırasında, Avrupa Birliğinin Hristiyan bir oluşum olduğuna dair görüşler ileri sürülmüştür. Özellikle Konvansiyon Başkanı Valery Giscard d'Estaing tarafından, Türkiye'nin Hristiyan bir mirasa sahip olmaması ve nüfusunun büyük çoğunluğunun Müslüman olması nedeniyle, AB'nin bir parçası olamayacağı ifade edilmiştir. Oysa, AB'de bu tür bir yaklaşım sergilenmesi, AB'nin savunduğu temel değerlerden biri olan çeşitlilik kavramına ters düşecek ve ayrıca toplumlar arası kutuplaşmaya sebep olacaktır. Kaldı ki, AB'ye üye ülkeler, sistemlerini laik bir temel üzerine oturtmuşlardır.

Hali hazırda, AB ülkelerinde, içinde buldukları toplumun değerleri ile uyumlu ve barış içinde yaşayan pek çok Müslüman bulunmaktadır. Örneğin, Fransa 5 milyon, Almanya 3,4 milyon, İngiltere 1,5 milyon ve Hollanda yarım milyon Müslümana ev sahipliği yapmakta olup, toplam Müslüman nüfus 14 milyon civarındadır. AB'yi bir Hristiyan klübü kabul ederek Türkiye'nin dışlanması, Müslüman ve Hristiyan nüfus arasındaki uyuma da zarar verecektir.

Tablo 1.1 : AB ülkelerinde Müslüman nüfus

Ülkeler	Müslüman Sayısı	Toplam	Müslümanların Oranı
Belçika	370.000 (1998)	10.192.240 (1998)	3,7 %
Danimarka	150.000 (2000)	5.330.020 (2000)	2,8 %
Almanya	3.400.000 (2002)	82.440.300 (2002)	3,9 %
Fransa	5.000.000 (2002)	61.387.000 (2002)	8,1 %
Finlandiya	20.000 (1999)	5.171.302 (1999)	0,4 %
Yunanistan	370.000 (1999)	10.000.000 (1999)	3,5 %
İngiltere	1.591.000 (2001)	58.789.000 (2001)	2,7 %
İrlanda	10.000 (2002)	3.917.336 (2002)	0,2 %
İtalya	700.000 (1999)	57.596.097 (1999)	1,2 %
Lüksemburg	7.000 (2000)	435.700 (2000)	1,6 %
Hollanda	695.600 (1998)	15.760.225 (1999)	4,6 %
Avusturya	350.000 (1999)	8.102.600 (1999)	4,0 %
Portekiz	38.000 (2000)	10.000.000 (2000)	0,4 %
İsveç	300.000 (2000)	8.876.611 (2000)	3,4 %
İspanya	400.000 (1999)	40.202.160 (1999)	1,0 %
Toplam	13.401.600	378.200.591	3,5 %

Kaynak: Türkiye Araştırmalar Merkezi Vakfı.

İnsan haklarına saygı temeli üzerine kurulu demokratik, laik ve sosyal bir hukuk devleti olan Türkiye, Avrupa demokratik değerler sisteminin ayrılmaz bir parçasıdır. Dolayısıyla, Türkiye'nin AB'ye üyeliği gerçekleşmediği sürece Avrupa bütünleşmesi projesi tamamlanmamış sayılacaktır.

Bunların yanı sıra, Avrupa medeniyetinin sembolü haline gelmiş pek çok kültürel unsurun çıkış noktası bugünkü Türkiye topraklarıdır.

Sonuç itibarıyla, Türkiye'nin üyeliği, Müslüman toplumlar için demokratikleşme sürecinde yol gösterici rol oynayacaktır. Halkın çoğunluğu Müslüman olan demokratik, laik bir hukuk devleti ile Türkiye'nin AB içinde yer alması, radikal eğilimler karşısında oluşan endişelerin giderilmesine, önyargıların kırılmasına ve diyalog ortamı oluşmasına katkıda bulunacaktır.

EK 1:**2004-2020 DÖNEMİ TAHMİNLERİNE İLİŞKİN VARSAYIMLAR**

Bu çalışmada, üyelik sürecinde Türkiye'nin ekonomik performansının artışıyla birlikte üye ülkelerle arasındaki gelişmişlik farklarının 2004-2020 dönemi çerçevesinde nasıl bir seyir izleyeceği tahmin edilmiştir. Bu çerçevede, AB'ye üye 25 ülke ile Romanya, Bulgaristan ve Türkiye için büyüme performansları, cari GSYİH ve kişi başına gelir düzeyi incelenmiş, ayrıca tüm ülkeler ve Türkiye için ilgili dönem işsizlik oranları yapılan çalışmada tahmin edilmiştir.

Çalışmanın ilk aşaması olan büyüme performansı tahminleri konusunda, cari GSYİH (milyon Euro) ve kişi başına gelir düzeyleri (AB15=100), 1960-2003 dönemi⁴ için OECD ve EUROSTAT veri setleri kullanılarak derlenmiş, öncelikle her bir ülkenin geçmiş dönem büyüme performansları gerçekleşmiş veriler kullanılarak analiz edilmiştir. İlk olarak, geçmiş dönem büyüme performanslarına göre ilgili ülkelerin potansiyel büyümeleri hesaplanmış ve her bir ülkenin ileriye doğru (2004-2020 dönemi için) büyüme hızı potansiyel büyüme hızı dikkate alınarak, sabit fiyatlarla tahmin edilmiştir. Daha sonra ilgili ülkelerin fiyatlarındaki gelişmeler incelenmiş ve cari ve reel GSYİH'lar ile deflatörler arasındaki denge sağlanarak, sabit fiyatlardan cari fiyatlara geçiş tutarlı bir şekilde sağlanmıştır. Böylece, her bir AB-25 ülkesi için, cari ve sabit fiyatlarla GSYİH rakamları hesaplanmış, büyüme oranları ve fiyat artışları 2004-2020 dönemi için tahmin edilmiştir.

Kişi başına düşen gelir miktarını bulmak için gerekli olan nüfus verileri, her bir AB-25 ülkesinin geçmiş dönem (1960-2003 dönemi gerçekleşmeleri) incelenmiş, ileriye doğru ülkelerin ortalama nüfus artışları dikkate alınarak tahmin edilmiştir. Nüfus tahminlerinde OECD, AB ve BM gibi uluslar arası kuruluşların yaptığı projeksiyonlar referans olarak kullanılmış ve ilgili kuruluşların çalışmaları ile tutarlılık sağlanmıştır. Bu veriler kapsamında, istatistiksel tutarlılıklarının sağlanması kısıtıyla 2004-2020 dönemi için ilgili ülkelerin nüfus tahminleri elde edilmiştir. Türkiye'nin 2004-2020 dönemi için nüfus tahminleri konusunda DİE'nin yapmış 2000-2050 dönemi projeksiyonları çalışmasından faydalanılmıştır.

AB-25 ülkeleri ve Türkiye için cari ve sabit fiyatlarla GSYİH ve nüfus verileri tahmin edildikten sonra, 2004-2020 dönemi için kişi başına milli gelirler hesaplanmıştır. AB üyesi her bir ülke için GSYİH hesaplandıktan sonra AB-25 ortalaması 100 olacak şekilde bir endeks oluşturulmuş ve endeks değerlerine göre karşılaştırmalar ekteki tablolarda sunulmuştur.

Çalışmanın ikinci aşaması olan işsizlik oranları konusunda, AB-15 ülkeleri ve Türkiye için 1960-2003 dönemi OECD veri seti kullanılarak 2004-2020 dönemi için analiz edilmiştir. Öte yandan, AB'ye yeni üye olan 10 ülke, ve Bulgaristan ve Romanya için ise, kullanılan veri tabanlarında (OECD, EUROSTAT) geçmiş döneme ait yeterli verinin olmaması sebebiyle yapılan analizlerde tutarlı sonuçlar bulunamamış ve bu ülkeler için işsizlik oranları tahmin edilememiştir.

İşsizlik oranlarının tahmininde, ilgili ülkelerin işgücüne katılım oranlarından ve işgücü esnekliklerinden faydalanılmıştır. Öncelikle, işgücüne katılım oranları kullanılarak ülkelerin

⁴ AB üyesi 15 ülke ile Polonya, Macaristan, Çek Cumhuriyeti ve Slovakya için OECD veri tabanı kullanılmıştır. AB'ye yeni üye olan diğer ülkeler ile Bulgaristan ve Romanya için de EUROSTAT veri tabanı kullanılmıştır. Ancak, bu ülkeler için geçmiş dönem zaman aralıkları farklılık göstermektedir ve veri seti oldukça kısıtlı olduğundan, bu ülkelerin istatistik kurumlarından da kullanılan verilerin tutarlılıkları kontrol edilmiştir.

İşgücü düzeyleri tespit edilmiş, daha sonra, işgücü esnekliklerine göre ülkelerin istihdam düzeyleri hesaplanmış ve işsizlik düzeyi ikisinin farkı alınarak hesaplanmıştır. İşgücüne katılım oranları geçmiş dönem performansları değerlendirilerek ve AB'nin yapmış olduğu projeksiyonlar da dikkate alınarak ileriye dönük hesaplanmıştır. İşgücü esneklikleri konusunda ise ilgili ülkelerin uzun dönem işgücü esneklikleri tahmin edilmiştir.

Bu çalışmada, Türkiye için yapılan büyüme tahminleri Cobb-Douglas türü bir üretim fonksiyonu kullanılarak iki farklı senaryo çerçevesinde elde edilmiştir. Her iki senaryoda da Türkiye'nin 2004 yılında AB'ye aday ülke, 2014 yılında da AB'ye üye ülke konumunda olacağı varsayılmıştır.

Birinci senaryoda (Baz Senaryo), Türkiye'nin 2004-2020 döneminde ortalama olarak yüzde 6,2 oranında büyüyeceği varsayılmıştır. 2004-2020 dönemi büyüme oranları, cari GSYİH ve kişi başına düşen milli gelir düzeyleri, ilgili dönem boyunca reel yatırımların GSYİH içindeki payının geçmiş dönem performansına paralel olarak gerçekleşeceği varsayımı altında tahmin edilmiştir. Öte yandan, işsizlik oranları AB üyesi 15 ülke için uygulanan yöntem çerçevesinde tespit edilmiştir. Bu çerçevede, önce istihdama katılım oranları ve uzun dönem işgücü esnekliğine göre istihdam düzeyleri tespit edilmiş, daha sonra bunlara bağlı olarak işsizlik oranları tahmin edilmiştir.

İkinci senaryoda (Yüksek Senaryo) ise, Türkiye'nin 2004-2020 döneminde ortalama olarak yüzde 6,8 oranında büyüyeceği varsayılmıştır. Reel yatırımların GSYİH içindeki payının 2004-2020 döneminde baz senaryoya göre yüzde beş daha fazla olacağı varsayımı altında ilgili göstergeler baz senaryoda kullanılan metoda göre tahmin edilmiştir.

Ayrıca bu çalışmada, gelişme performansları Türkiye ile benzerlikler gösterebileceği düşünülen dört üye ülke olan İspanya, Yunanistan, Portekiz ve İrlanda, yakından incelenmiş ve bulgulardan analizlerin çeşitli aşamalarında faydalanılmıştır.

Bazı Temel Değişkenlere İlişkin Gerçekleşme ve Tahminler (yüzde)

	Gerçekleşme 1972-2003	Tahmin 2004-2020	
		Baz Senaryo	Yüksek Senaryo
İstihdam artışı	1,3	2,1	2,3
Sermaye stoku artışı	5,2	6,6	7,9
Toplam faktör verimliliği artışı	0,8	1,8	1,8
İşgücü esnekliği	0,35	0,35	0,35
Nüfus artışı	2,2*	1,2	1,2
GSYİH büyümesi	3,9	6,2	6,8

* 1960-2004 dönemi

EK 2:**Türkiye'nin Kurucu Üye Olduğu Uluslararası Kuruluşlar**

Uluslararası Kuruluş	Kuruluş Tarihi
BM	1945
UNESCO	1945
OECD	1960
İKÖ (İslam Konferansı Örgütü)	1969
AGİT (Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı)	1975
KEİ (Karadeniz Ekonomik İşbirliği Teşkilatı)	1992
D-8	1997
ECO (Ekonomik İşbirliği Teşkilatı)	1985
DTÖ	1995

Türkiye'nin Kuruluşundan Kısa Süre Sonra Üye Olduğu Uluslararası Kuruluşlar

Uluslararası Kuruluş	Kuruluş Tarihi	Türkiye'nin Üyelik Tarihi
Dünya Bankası	1944	1947
IMF	1945	1947
NATO	1949	1952
Avrupa Konseyi	1949	1950

GSYİH (Cari Fiyatlarla)

Milyon Euro

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
BELÇİKA	278000	289500	301485	313967	326965	340501	354598	369278	384567	400488	417068	434334	452316	471042	490543	510851	532001
DANİMARKA	194745	202938	211551	220529	229888	239644	249815	260417	271469	282990	295000	307520	320571	334176	348359	363143	378555
ALMANYA	2185000	2244000	2328001	2415147	2505554	2599346	2696649	2797594	2902319	3010963	3123674	3240605	3361912	3487761	3618320	3753767	3894284
YUNANİSTAN	164800	175500	186094	197316	209202	221790	235119	249231	264170	279981	296712	314412	333135	352935	373866	395988	419361
İSPANYA	791600	843800	895633	950431	1008324	1069442	1133907	1201834	1273329	1348479	1427354	1509997	1596420	1686601	1780479	1877961	1978925
FRANSA	1602000	1667000	1734320	1804359	1877226	1953036	2031907	2113964	2199334	2288152	2380557	2476693	2576712	2680770	2789030	2901663	3018843
İRLANDA	141100	151200	161460	172376	183989	196338	209469	223426	238258	254017	270756	288531	307403	327433	348689	371239	395156
İTALYA	1348000	1403000	1467137	1534206	1604341	1677682	1754376	1834576	1918442	2006142	2097851	2193753	2294039	2398909	2508573	2623250	2743170
LÜKSEMBURG	24330	25610	26958	28378	29872	31445	33100	34843	36678	38609	40641	42781	45034	47405	49901	52528	55294
HOLLANDA	463800	472600	492208	512629	533897	556048	579118	603145	628169	654231	681374	709644	739086	769750	801687	834948	869589
AVUSTURYA	231700	240300	249263	258561	268205	278209	288586	299351	310516	322099	334113	346575	359503	372912	386822	401250	416217
PORTEKİZ	135100	141000	147992	155331	163033	171118	179603	188509	197857	207668	217966	228775	240119	252026	264523	277641	291408
FİNLANDİYA	147700	153800	160006	166462	173179	180167	187437	195000	202869	211055	219571	228431	237649	247238	257214	267593	278391
İSVEÇ	277538	290520	303147	316322	330070	344416	359385	375004	391303	408309	426055	444572	463895	484056	505094	527047	549953
İNGİLTERE	1725690	1819091	1909315	2004013	2103408	2207733	2317232	2432162	2552792	2679406	2812299	2951783	3098186	3251849	3413135	3582419	3760100
GKRY	11957	12735	13512	14349	15236	16177	17174	18231	19350	20536	21793	23122	24530	26019	27593	29258	31017
ÇEK CUM.	83234	88648	101814	108434	115485	122993	130990	139507	148578	158239	168528	179485	191155	203584	216821	230919	245933
ESTONYA	8110	8909	9739	10634	11612	12680	13846	15119	16510	18028	19686	21496	23473	25632	27989	30562	33373
MACARİSTAN	77792	84747	92114	100280	109168	118838	129359	140806	153258	166802	181532	197548	214961	233888	254455	276798	301060
LETONYA	9380	10136	10970	11782	12654	13590	14596	15675	16835	18081	19419	20856	22399	24056	25836	27747	29800
LİTVANYA	17151	18715	19610	21185	22886	24724	26710	28856	31173	33677	36382	39304	42461	45872	49556	53536	57836
MALTA	4238	4386	4608	4850	5105	5373	5656	5953	6266	6595	6942	7307	7691	8095	8520	8968	9439
POLONYA	183148	196854	197699	211914	227151	243484	260992	279758	299873	321435	344548	369322	395877	424342	454854	487559	522617
SLOVAKYA	32533	34714	36629	39150	41845	44725	47804	51095	54612	58371	62390	66684	71275	76181	81425	87030	93021
SLOVENYA	25429	27239	27582	29489	31526	33702	36026	38508	41158	43987	47006	50227	53664	57330	61237	65402	69838
BULGARİSTAN	19753	21707	23863	26233	28838	31702	34851	38312	42116	46299	50897	55951	61508	67616	74331	81713	89828
ROMANYA	55180	64097	73231	81739	89944	98026	106834	116434	126896	138299	150725	164269	179029	195116	212648	231755	252580
TÜRKİYE-Baz Senaryo(1)	241017	272793	304194	331857	361676	395672	434501	478040	526437	579733	638425	703060	774237	852621	938940	1033999	1138681
TÜRKİYE-Yüksek Senaryo(2)	241017	272793	307053	337939	371354	409405	452847	501628	555981	616013	682305	755442	836156	925247	1023474	1131861	1251408
AB-15 Ortalaması	647407	674657	704971	736668	769810	804461	840687	878556	918138	959506	1002733	1047894	1095065	1144324	1195749	1249419	1305416
AB-25 Ortalaması	406563	424278	443554	464084	485593	508128	531738	556474	582387	609534	637969	667750	698939	731594	765781	801563	839007

GSYİH Büyüme Oranı

(%)

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2004-2020
BELÇİKA	2,0	2,5	2,5	2,5	2,5	2,5	2,5	2,5	2,5	2,5	2,5	2,5	2,5	2,5	2,5	2,5	2,5	2,5
DANİMARKA	2,1	2,2	2,2	2,2	2,2	2,2	2,2	2,2	2,2	2,2	2,2	2,2	2,2	2,2	2,2	2,2	2,2	2,2
ALMANYA	1,5	1,8	2,8	2,8	2,8	2,8	2,8	2,8	2,8	2,8	2,8	2,8	2,8	2,8	2,8	2,8	2,8	2,7
YUNANİSTAN	3,9	3,3	2,8	2,8	2,8	2,8	2,8	2,8	2,8	2,8	2,8	2,8	2,8	2,8	2,7	2,7	2,7	2,9
İSPANYA	2,7	3,3	2,9	2,8	2,8	2,8	2,7	2,7	2,7	2,6	2,6	2,5	2,4	2,4	2,3	2,2	2,1	2,6
FRANSA	1,7	2,4	2,4	2,4	2,4	2,4	2,4	2,4	2,4	2,4	2,4	2,4	2,4	2,4	2,4	2,4	2,4	2,4
İRLANDA	3,7	4,5	4,2	4,2	4,1	4,1	4,1	4,1	4,0	4,0	4,0	4,0	3,9	3,9	3,9	3,9	3,8	4,0
İTALYA	1,2	2,0	2,5	2,5	2,5	2,5	2,5	2,5	2,5	2,5	2,5	2,5	2,5	2,5	2,5	2,5	2,5	2,4
LÜKSEMBURG	2,4	3,1	3,1	3,1	3,1	3,1	3,1	3,1	3,1	3,1	3,1	3,1	3,1	3,1	3,1	3,1	3,1	3,1
HOLLANDA	1,0	1,6	2,4	2,4	2,4	2,4	2,4	2,4	2,4	2,4	2,4	2,4	2,4	2,4	2,4	2,4	2,4	2,3
AVUSTURYA	1,8	2,5	2,5	2,5	2,5	2,5	2,5	2,5	2,5	2,5	2,5	2,5	2,5	2,5	2,5	2,5	2,5	2,5
PORTEKİZ	0,9	2,2	2,8	2,8	2,8	2,8	2,8	2,8	2,8	2,8	2,8	2,8	2,8	2,8	2,8	2,8	2,8	2,7
FİNLANDİYA	2,6	2,8	2,7	2,7	2,7	2,7	2,7	2,7	2,7	2,7	2,7	2,7	2,7	2,7	2,7	2,7	2,7	2,7
İSVEÇ	2,3	2,5	2,2	2,2	2,2	2,2	2,2	2,2	2,2	2,2	2,2	2,2	2,2	2,2	2,2	2,2	2,2	2,2
İNGİLTERE	3,0	2,7	2,3	2,3	2,3	2,3	2,3	2,3	2,3	2,3	2,3	2,3	2,3	2,3	2,3	2,3	2,3	2,4
GKRY	3,4	4,1	3,8	3,8	3,8	3,8	3,8	3,8	3,8	3,7	3,7	3,7	3,7	3,7	3,7	3,6	3,6	3,7
ÇEK CUM.	2,9	3,4	3,4	3,4	3,4	3,4	3,4	3,4	3,4	3,4	3,4	3,4	3,4	3,4	3,4	3,4	3,4	3,4
ESTONYA	5,4	5,9	5,3	5,3	5,3	5,3	5,3	5,3	5,3	5,3	5,3	5,3	5,3	5,3	5,3	5,3	5,3	5,3
MACARİSTAN	3,2	3,4	3,4	3,4	3,4	3,4	3,4	3,4	3,4	3,4	3,4	3,3	3,3	3,3	3,3	3,3	3,3	3,3
LETONYA	6,2	6,2	5,5	5,5	5,5	5,5	5,5	5,5	5,5	5,5	5,5	5,5	5,5	5,5	5,5	5,5	5,5	5,6
LİTVANYA	6,9	6,6	5,5	5,5	5,5	5,5	5,5	5,5	5,5	5,5	5,5	5,5	5,5	5,5	5,5	5,5	5,5	5,6
MALTA	1,4	2,0	3,7	3,7	3,7	3,7	3,7	3,7	3,7	3,7	3,7	3,7	3,7	3,7	3,7	3,7	3,7	3,5
POLONYA	4,6	4,8	4,5	4,5	4,5	4,5	4,5	4,5	4,5	4,5	4,5	4,5	4,5	4,5	4,5	4,5	4,5	4,5
SLOVAKYA	4,0	4,1	4,3	4,3	4,3	4,3	4,3	4,3	4,3	4,3	4,3	4,3	4,3	4,3	4,3	4,3	4,3	4,3
SLOVENYA	3,2	3,6	3,4	3,4	3,4	3,4	3,4	3,4	3,4	3,4	3,3	3,3	3,3	3,3	3,3	3,3	3,3	3,4
BULGARİSTAN	5,0	5,5	5,5	5,5	5,5	5,5	5,5	5,5	5,5	5,5	5,5	5,5	5,5	5,5	5,5	5,5	5,5	5,5
ROMANYA	5,1	5,3	5,3	5,3	5,3	5,3	5,3	5,3	5,3	5,3	5,3	5,3	5,3	5,3	5,3	5,3	5,3	5,3
TÜRKİYE-Baz Senaryo(1)	9,6	4,8	5,1	5,1	5,3	5,7	6,1	6,3	6,4	6,4	6,4	6,4	6,4	6,4	6,4	6,4	6,4	6,2
TÜRKİYE-Yüksek Senaryo(2)	9,6	4,8	6,1	6,0	6,2	6,5	6,9	7,0	7,1	7,1	7,0	7,0	6,9	6,9	6,9	6,9	6,8	6,8
AB-15	2,2	2,6	2,7	2,7	2,7	2,7	2,7	2,7	2,7	2,7	2,7	2,6	2,6	2,6	2,6	2,6	2,6	2,4
AB-25	2,6	3,0	3,0	3,0	3,0	3,0	3,0	3,0	3,0	3,0	3,0	3,0	3,0	3,0	3,0	3,0	3,0	3,0

